

INSPIRATIEGIDS BURGERPARTICIPATIE

Voor begunstigden van het programma van Interreg V Vlaanderen-Nederland

De Inspiratiegids Burgerparticipatie is een instrument dat de begunstigden van het programma van Interreg Vlaanderen-Nederland helpt bij het in kaart brengen van mogelijkheden en het plannen van burgerparticipatie tijdens de inrichting, implementatie en evaluatie van projecten. De gids helpt begunstigden om vast te stellen of en wanneer burgerparticipatie nuttig is, de volgorde waarin een participatieproces moet worden ingericht, overwegingen om kwaliteit en opvolging te verzekeren, en biedt een verscheidenheid aan verschillende methoden en instrumenten die kunnen worden gebruikt afhankelijk van het doel en de context.

De OESO heeft deze gids ontwikkeld in het kader van een samenwerkingsproject met het Directoraat-generaal Regionaal beleid van de Europese Commissie (DG REGIO) om burgerparticipatie in het cohesiebeleid te bevorderen.

De inspiratiegids gebruiken

De inspiratiegids wordt geïntegreerd in de aanvraagprocedure voor begunstigden van het programma van Interreg V Vlaanderen-Nederland

Begunstigden doorlopen in twee stappen een procedure om fondsen uit het Interreg-programma aan te vragen:

Stap 1 - een oproep tot het indienen van voorstellen, waarbij de begunstigden eerst een globaal opgesteld aanvraagformulier invullen (dit is korter en geeft in grote lijnen aan wat zij willen gaan doen, met welke partners, en wat het budget is).

Stap 2 - een langere, formele, aanvraag.

Na stap 1 beslist het Gemeenschappelijke Secretariaat op basis van verschafte informatie welke van alle ingediende aanvragen potentieel heeft en mogelijkheden biedt voor burgerparticipatie. Voor aanvragen met potentieel op dit gebied wordt aan de indieners ervan gevraagd om (informeel) te beginnen door de inspiratiegids met hun partners te bespreken en te brainstormen om eerste ideeën te vormen hoe ze burgers bij hun project zouden kunnen betrekken.

Tijdens stap 2 zal in de formele aanvraag aan deze indieners van potentiële projecten voor burgerparticipatie worden gevraagd de in deze inspiratiegids uiteengezette stappen te volgen en een meer uitgewerkt beeld te ontwikkelen van de manier waarop burgers worden betrokken.

Nadat de projecten zijn geselecteerd, krijgen zij de ruimte om hun strategie voor burgerparticipatie gedetailleerder uit te werken.

Inhoudsopgave

De inspiratiegids gebruiken	1
DEEL 1: BURGERPARTICIPATIE: WAT BETEKENT HET? WAAROM EN WANNEER BURGERS BETREKKEN?	4
Inleiding.....	4
Wat is burgerparticipatie? Sleutelbegrippen.....	4
Wat zijn de verschillen tussen het betrekken van belanghebbenden en burgers?.....	6
Waarom burgers betrekken?	8
Waarom zouden burgers actief moeten meedoen?.....	9
Hoe kan burgerparticipatie de begunstigden en de instellingen ondersteunen?	9
Waarom is het belangrijk burgers bij het cohesiebeleid te betrekken?.....	10
Mythes over burgerparticipatie.....	11
Moet ik burgers bij mijn project betrekken?	12
DEEL 2 PLANNING EN IMPLEMENTATIE VAN BURGERPARTICIPATIE IN UW PROJECTKADER ...	13
Stap 1: Vaststellen welk probleem moet worden opgelost.....	13
Stap 2: Het verwachte resultaat definiëren.....	15
Stap 3: Beschikbare middelen bepalen.....	16
Stap 4: Bepalen welk publiek relevant is om te betrekken en aan te werven	17
Stap 5: Een participatieve methode kiezen	21
INFORMATIE EN COMMUNICATIE	26
OPENBARE VERGADERINGEN/BIJEENKOMSTEN.....	27
BURGERTOEZICHT	29
PUBLIEKE RAADPLEGING.....	32
OPEN INNOVATIE: CROWDSOURCING EN HACKATHONS.....	34
BURGERWETENSCHAP	37
PARTICIPATIEF BEGROTEN	39
REPRESENTATIEVE DELIBERATIEPROCEDURES	43
Stap 6: Implementatietips.....	46
Stap 7: Uw belofte nakomen	48
Stap 8: Evaluatie van het participatieproces	49
DEEL 3 ZORGEN VOOR KWALITEIT VAN PARTICIPATIE	50
Beginselen.....	50
DEEL 4 NUTTIGE HULPMIDDELEN EN LINKS	51
EEN CHECKLIST	51

Nuttige online instrumenten voor burgerparticipatie	54
Hulpmiddelen voor het gebruik van digitale instrumenten voor participatie.....	55
Databanken met diverse voorbeelden van burgerparticipatie	55
Handboeken en verdere lectuur over participatie van burgers en belanghebbenden	56
REFERENTIES	57

DEEL 1: BURGERPARTICIPATIE: WAT BETEKENT HET? WAAROM EN WANNEER BURGERS BETREKKEN?

Deel 1 richt zich op alle potentiële begunstigden.

Het heeft tot doel de lezer te helpen begrijpen wat burgerparticipatie is en wat de belangrijkste voordelen ervan zijn. Vervolgens wordt de lezer aan de hand van vragen geholpen om potentiële mogelijkheden voor burgerparticipatie in hun project vast te stellen en te beslissen of hij/zij hier gebruik van wil maken.

Inleiding

Burgers zijn tegenwoordig beter geïnformeerd dan ooit tevoren en eisen inspraak bij het vormgeven van beleidsmaatregelen en diensten die hun leven beïnvloeden. In reactie hierop creëren niet alleen publieke instellingen op elk niveau, maar ook andere actoren steeds meer mogelijkheden voor burgerparticipatie, om zo de ervaringen en kennis van burgers te benutten en tot betere publieke besluiten te komen. Het mondiale landschap voor participatie van burgers en belanghebbenden ontwikkelt zich voortdurend en wordt steeds meer verrijkt met nieuwe en innovatieve manieren om burgers bij projecten en beleid te betrekken.

In de context van het programma van Interreg Vlaanderen-Nederland zijn burgers ook van essentieel belang. Zij zijn degenen die uiteindelijk baat hebben bij de projecten die via het programma worden geïmplementeerd. Daarom is er voor hen ook een rol weggelegd in het ontwikkelings- en implementatieproces van projecten binnen het programma. Met het publiek wordt een bron van onschatbare waarde aangeboord. Als we goede voorwaarden scheppen voor een zinvolle en constructieve betrokkenheid van de burgers, kunnen zij helpen om de resultaten van de projecten binnen het programma te verbeteren.

Alle begunstigden, of het nu gaat om publieke instellingen, semipublieke partijen, kennisinstellingen, ngo's of bedrijven, kunnen aan de hand van deze inspiratiegids in kaart brengen welke voordelen ze kunnen behalen door burgers te betrekken bij projecten die via het programma Interreg Vlaanderen-Nederland worden gefinancierd. Deze projecten hebben als uiteindelijke doel het leven van burgers verbeteren en bij te dragen aan hun welzijn. Daarom is hun inbreng nodig om ervoor te zorgen dat projecten voorzien in hun behoeften en rekening houden met hun standpunten en ervaringen.

Wat is burgerparticipatie? Sleutelbegrippen

Participatie omvat "alle manieren waarop belanghebbenden kunnen worden betrokken bij de beleidscyclus en bij het inrichten en leveren van diensten". Het verwijst naar de inspanningen van publieke instellingen om de opvattingen, standpunten en inbreng van burgers en belanghebbenden te horen. Participatie stelt burgers en belanghebbenden in staat om in verschillende stadia van de beleidscyclus en via verschillende mechanismen invloed uit te oefenen op activiteiten en beslissingen van de overheid.

De OESO-aanbeveling aan de Raad betreffende Open Overheid (2017) onderscheidt drie niveaus van participatie van burgers en belanghebbenden, die verschillen op basis van de mate van betrokkenheid:

- **Informatie:** het eerste participatieniveau, dat wordt gekenmerkt door een eenrichtingsrelatie waarin de overheid informatie levert en verstrekt aan burgers en belanghebbenden. Het omvat zowel het verstrekken van informatie op verzoek als "proactieve" maatregelen van de overheid om informatie te verspreiden.

Voorbeeld

De Vlaamse Overheid onderhoudt een webpagina waarop zij haar burgers regelmatig informeert over de meest recente coronamaatregelen. Naast algemene informatie vermeldt de website ook nuttige telefoonnummers, reistips en mogelijkheden om vrijwilligerswerk te doen.

Meer informatie op: <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-maatregelen-tijdens-de-coronacrisis>

- **Raadpleging:** een meer geavanceerd participatieniveau waarbij in een tweerichtingsrelatie burgers en belanghebbenden feedback geven aan de overheid en vice versa. Het is gebaseerd op een vooraf opgestelde definitie van een kwestie waarover opvattingen worden gevraagd en vereist niet alleen het verstrekken van relevante informatie, maar ook feedback over de resultaten van het proces.

Voorbeeld

Op basis van een raadpleging van de buurtbewoners is in het Sterrenbos in Nazareth een nieuwe speelplek ontworpen. Het ontwerp van de speelplek is gebaseerd op een uitgebreid onderzoek onder alle bewoners, inclusief enquêtes en open discussiebijeenkomsten. De lokale jeugdbewegingen, jongerenraden en alle bewoners van Nazareth die hun mening wilden geven over het ontwerp van de speelzone in het Sterrenbos, hebben de gelegenheid gekregen om zienswijzen en standpunten te delen.

Meer informatie op: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/speelzone-in-nazareth>

- **Betrokkenheid:** wanneer burgers en belanghebbenden de gelegenheid en de benodigde middelen krijgen (bijv. informatie, data en digitale instrumenten) om een rol te spelen tijdens alle fasen van de beleidscyclus en bij het inrichten en leveren van diensten. Het erkent dat burgers een gelijkwaardige positie hebben bij het bepalen van de agenda, het voorstellen van beleidsopties en het vormgeven van de beleidsdialoog, ondanks het feit dat de verantwoordelijkheid voor het uiteindelijke besluit of beleidsformulering in veel gevallen bij de overheid ligt.

Voorbeeld

Een voorbeeld van een vast panel is de gemeente Zwijndrecht. Deze gemeente vraagt advies aan haar inwoners via een panel wat een dwarsdoorsnede van de samenleving vormt. Deze groep willekeurig gekozen inwoners geeft een paar keer

per jaar hun mening en advies over verschillende onderwerpen. Het doel is gebruik te maken van de ideeën en de denkracht van de inwoners, en om op een snelle en betrouwbare manier inzicht te krijgen in wat er in de gemeente speelt.

Bron: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/inwonerspanel-in-zwijndrecht>

Drie pijlers van participatie door belanghebbenden

Zoals gedefinieerd in de OESO-aanbeveling voor de Raad betreffende Open Overheid (2017)

Deze inspiratiegids behandelt alle drie participatieniveaus, maar legt extra nadruk op het derde - **betrokkenheid** van de burger.

Wat zijn de verschillen tussen het betrekken van belanghebbenden en burgers?

Een ander element dat in gedachten moet worden gehouden is het verschil tussen de soorten participanten die kunnen worden betrokken. Participatie van burgers en/of belanghebbenden is even belangrijk, maar toch moeten ze op een andere manier worden behandeld. De OESO (2017) definieert de actoren die overheden bij hun participatiemechanismen kunnen betrekken:

- **Belanghebbenden:** elke belanghebbende en/of betrokken partij, met inbegrip van instellingen en organisaties, gouvernementeel of niet-gouvernementeel, uit het maatschappelijk middenveld, de academische wereld, de media of de particuliere sector.
- **Burgers:** personen, ongeacht hun leeftijd, geslacht, seksuele geaardheid, godsdienstige of politieke overtuiging, in de ruimere zin "een inwoner van een bepaalde plaats", wat afhankelijk van de context een dorp, een stad, een regio, een staat of een land kan zijn.

Er wordt geen waarde gehecht of voorkeur gegeven aan burgers of belanghebbenden in het bijzonder, aangezien deze beide partijen de besluiten, beleidsmaatregelen en de diensten kunnen verrijken. Eerst moet worden besloten wie men wil betrekken. Vervolgens moeten de inrichting en de

verwachtingen van het participatieproces worden aangepast aan de categorie participanten. Individuen en belanghebbenden vereisen andere voorwaarden voor deelname en leveren niet hetzelfde type inbreng op. Belanghebbenden kunnen via mechanismen zoals adviesorganen of deskundigenpanels expertise en een meer specifieke inbreng leveren dan burgers, terwijl burgerparticipatie methoden vergt die het publiek de tijd, informatie en middelen bieden om inbreng van hoge kwaliteit te leveren en aanbevelingen op te stellen.

	Betrekken van belanghebbenden	Betrekken van burgers
Definitie	Belanghebbenden - elke belanghebbende en/of betrokken partij, met inbegrip van instellingen en organisaties, gouvernementeel of niet-gouvernementeel, uit het maatschappelijk middenveld, de academische wereld, de media of de particuliere sector.	Burgers - individuen, ongeacht hun leeftijd, geslacht, seksuele geaardheid, godsdienstige of politieke overtuiging in de ruimere zin "een inwoner van een bepaalde plaats", wat afhankelijk van de context een dorp, een stad, een regio, een staat of een land kan zijn.
Voordelen van betrekken	<ul style="list-style-type: none"> • Inbreng van officiële standpunten van belanghebbenden • Levert deskundig advies en kennis op, kan opmerkzaam maken op relevant bewijsmateriaal en onderzoeken • Zorgt ervoor dat de belangrijkste spelers worden vertegenwoordigd 	<ul style="list-style-type: none"> • Inbreng van de publieke opinie/het publieke oordeel • Kan zorgen voor een verscheidenheid aan opvattingen - ook van mensen die zelden worden gehoord • Kan representatief zijn voor het bredere publiek (als een representatieve groep wordt ingeschakeld) • Draagt bij tot bewustwording en faciliteert het leerproces van het publiek over een bepaalde kwestie
Overwegingen bij de voorbereiding voor het betrekken	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben tijd en middelen vrijgemaakt om zich over de kwestie te informeren en deel te nemen - de drempel voor deelname is laag • Hebben vaak een duidelijk belang en stimulansen om deel te nemen • Hebben vaak ervaring wat betreft contacten onderhouden met overheidsinstanties en een rol spelen in een besluitvormingsproces 	<ul style="list-style-type: none"> • Beschikken niet over de benodigde tijd en middelen om zich te informeren en deel te nemen - deze voorwaarden moeten in het participatieproces worden ingebouwd • Hebben vaak geen persoonlijk belang of stimulansen om deel te nemen - deze moeten worden aangewakkerd • Hebben vaak geen sterk gevoel van effectiviteit - dit moet worden verzorgd via duidelijke verbanden met de besluitvorming,

		uitnodigingen van hooggeplaatste personen
--	--	--

Door participatieprocessen in te richten die met deze overwegingen rekening houden, helpt men een "gelijk speelveld" voor de participatie van burgers en belanghebbenden creëren.

In deze inspiratiegids ligt de focus op **burgerparticipatie**.

Waarom burgers betrekken?

1. Het ondersteunt de democratie

Burgerparticipatie biedt **intrinsieke voordelen**. Het leidt tot een beter en democratischer beleidsvormingsproces dat transparanter, inclusiever, rechtmatiger en verantwoordelijker wordt. Burgerparticipatie vergroot het vertrouwen van het publiek in de overheid en de democratische instellingen, doordat burgers een rol krijgen in de publieke besluitvorming.

2. Het helpt betere beleidsmaatregelen, betere diensten en betere projecten te ontwikkelen

Burgerparticipatie heeft ook **instrumentele voordelen**. Het leidt tot betere beleidsresultaten die rekening houden met, en gebruik maken van, de ervaring en kennis van burgers om te voorzien in hun dringendste behoeften. De kwaliteit van de beleidsmaatregelen, de wetten en de diensten wordt verbeterd, omdat ze beter zijn uitgewerkt, geïmplementeerd en geëvalueerd op basis van betere data en meer weloverwogen keuzes. Dit alles is gebaat bij de innovatieve ideeën van burgers en wordt daardoor rendabeler (OESO, 2016).

3. Het versterkt inclusie en diversiteit

Burgerparticipatie kan het bestuur en de besluitvorming inclusiever maken door de deur te openen voor meer vertegenwoordigende groepen mensen. Door middel van participatieprocessen kan de stem van de "zwijgende meerderheid" worden gehoord en kan de vertegenwoordiging van vaak uitgesloten groepen zoals informele werknemers, migranten, vrouwen, inheemse bevolkingsgroepen, LGBTQ+-gemeenschappen, enz. worden versterkt. Burgerparticipatie bij publieke besluitvorming kan inspelen op de zorgen van niet-vertegenwoordigde groepen door ongelijkheid in de mate waarin men gehoord wordt en toegang heeft aan te pakken, en zo uitsluiting en marginalisering bestrijden. Dit kan dan weer leiden tot betere beleidsmaatregelen en betere diensten, een gevoel van saamhorigheid creëren, en de sociale cohesie bevorderen (OESO, 2020).

4. Het ondersteunt de legitimiteit en vergemakkelijkt de implementatie

Door burgers bij het besluitvormingsproces te betrekken wordt het resultaat voor het publiek begrijpelijker en wordt de acceptatie ervan bevorderd. Via burgerparticipatie kan het publiek het proces dat tot een besluit leidt volgen, beïnvloeden en begrijpen, wat de legitimiteit van moeilijke keuzes weer vergroot. Burgers mondiger maken door middel van participatieprocessen is ook goed voor de algemene legitimiteit van het democratische proces, aangezien het een teken is van burgerlijk respect en een relatie opbouwt die op wederzijds vertrouwen is gebaseerd.

Waarom zouden burgers actief moeten meedoen?

1. Burgers kunnen besluiten vormgeven die hun leven beïnvloeden

De besluiten die elke dag door vertegenwoordigers en ambtenaren op lokaal, regionaal en nationaal niveau worden genomen, hebben rechtstreeks invloed op ons dagelijks leven en onze toekomst. Sommige van die besluiten kunnen een grote persoonlijke impact hebben op bijvoorbeeld ons onderwijs, onze buurt of de belastingen die we betalen. Degenen die deze beslissingen nemen, doen hun best om de best mogelijke oplossingen te vinden en ideeën te ontwikkelen, maar zij beschikken niet altijd over het volledige plaatje en weten niet wat het effect van die besluiten is op verschillende mensen. Het is belangrijk om als burger deel te nemen aan inspraakmogelijkheden die u en uw gemeenschap aangaan, vooral wanneer u veel bij kunt dragen. Alleen door samen te werken, kunnen we de best mogelijke besluiten voor iedereen nemen.

2. Het is een kans om nieuwe dingen te leren en nieuwe vaardigheden te ontwikkelen

Deelnemen aan activiteiten op het gebied van burgerparticipatie biedt een kans om iets nieuws en zinvols te ervaren, daarbij andere leden van uw gemeenschap te ontmoeten, samen van verschillende deskundigen iets te leren over een specifieke kwestie, en uit de eerste hand te ervaren hoe publieke besluiten worden genomen. Het biedt ook een kans om nieuwe vaardigheden te leren, met name vaardigheden die verband houden met democratische geschiktheid (het vermogen om als burger een actieve rol te spelen) - zoals empathie, actief luisteren, deliberatie en kritisch denken.

3. Het geeft een gevoel van vervulling en trots

Het is een belangrijke en verantwoordelijke taak om door samenwerking met anderen ideeën te genereren en betere beslissingen te nemen die een positieve invloed hebben op uw gemeenschap, stad of land. Rekening houden met ieders behoeften en werken aan een gemeenschappelijke oplossing is niet gemakkelijk, maar het waardevol als het is gelukt. We krijgen niet vaak de gelegenheid om betrokken te zijn bij activiteiten die zo nauw verbonden zijn met het algemeen welzijn. Als dit lukt, is het een ervaring om te koesteren.

Hoe kan burgerparticipatie de begunstigden en de instellingen ondersteunen?

Burgerparticipatie kan de dagelijkse activiteiten van begunstigden, overheidsambtenaren en het besluitvormingsproces van publieke instellingen ondersteunen.

- **Burgerparticipatie kan helpen bij het oplossen van vraagstukken of bij de aanpak van specifieke situaties, zoals:**
 - publieke vraagstukken die zorgvuldig vanuit verschillende invalshoeken moeten worden bestudeerd;
 - wanneer er een vacuüm is ontstaan aan ideeën en oplossingen;
 - de aanpak van complexe kwesties die vragen om een weloverwogen publiek oordeel;
 - het opstellen van langetermijnplannen.
- **Burgerparticipatie kan ertoe bijdragen dat er betere besluiten worden genomen en resulteert in diensten en beleidsmaatregelen die voorzien in de behoeften van de burgers. In het bijzonder:**

- Als een manier **om informatie, data en meningen van het publiek te verzamelen**.
- Als een kans **om de collectieve intelligentie te benutten** voor de co-creatie van oplossingen, diensten of projecten.
- Als een mechanisme **om feedback van het publiek te verzamelen** over voorgestelde oplossingen, zoals wetsontwerpen of plannen voor wetgeving.
- Als een instrument **om publieke diensten aan te passen en in te richten** om te beantwoorden aan de reële behoeften van burgers.
- Als een manier om **burgers en belanghebbenden te betrekken bij de implementatie** van beleidsmaatregelen, projecten en onderzoek.

Waarom is het belangrijk burgers bij het cohesiebeleid te betrekken?

Ongeveer een derde van de begroting van de Europese Unie (ongeveer 352 miljard euro over een periode van zeven jaar) is bestemd voor cohesiebeleid, waarmee de harmonieuze ontwikkeling van de Lidstaten en de regio's in het algemeen wordt bevorderd en ondersteund.

De fondsen bestemd voor cohesiebeleid worden beheerd en verstrekt in samenwerking tussen de Europese Commissie, Lidstaten en belanghebbenden op lokaal en regionaal niveau. Het succes van deze investeringen hangt niet alleen af van solide en capabele instellingen, maar ook van effectieve samenwerking tussen overheden, belanghebbenden en burgers. Burgers kunnen een sleutelrol spelen bij de besluitvorming over publieke investeringen en kunnen ervoor zorgen dat het gebruik van publieke fondsen en werk van overheden transparanter en verantwoordelijker wordt.

1. Burgerparticipatie kan het proces van cohesiebeleid ondersteunen:

- Het draagt ertoe bij dat er voor projecten die met EU-cohesiefondsen worden gefinancierd, rekening wordt gehouden met, en gebruik wordt gemaakt van, de ervaring en kennis van de burgers om in hun de dringendste behoeften te voorzien.
- Het biedt kansen om de inclusie en diversiteit te vergroten van actoren die deelnemen aan de planning en implementatie van programma's die verband houden met de fondsen voor het cohesiebeleid van de EU.
- Het vergroot bij het publiek het bewustzijn en begrip over de implementatie van het cohesiebeleid van de EU in hun land, regio en gemeenschap.
- Het kan helpen om maatschappelijke conflicten of impasses te voorkomen die zich tijdens de implementatiefase van de EU-programma's voor cohesiebeleid kunnen voordoen.
- Het is nuttig voor beleidsmaatregelen, diensten en projecten: de betrokkenheid van burgers bij het ontwerp, de implementatie en evaluatie van de projecten kan de kwaliteit van de resultaten ten goede komen.

2. Burgerparticipatie kan de resultaten van het cohesiebeleid ondersteunen:

Voor de Europese begroting voor 2021-2027 heeft de Europese Commissie vijf doelstellingen voorgesteld als richtlijn bij het Cohesiebeleid: Een Slimmer, Groener, Verbonden, Sociaal en Democratisch Europa. In dit verband kan burgerparticipatie bij het cohesiebeleid ook direct en indirect de beleidsdoelstellingen van de Europese Commissie ondersteunen:

- **Een Slimmer Europa:** door innovatie, digitalisering, economische transformatie en steun voor het midden- en kleinbedrijf.

- **Een Groener Europa:** het Akkoord van Parijs implementeren en investeren in de energietransitie, hernieuwbare energie en de strijd tegen de klimaatverandering.
- **Een Verbonden Europa:** met strategische transport- en digitale netwerken.
- **Een Sociaal Europa:** verwezenlijking van de Europese Pijler van Sociale Rechten en ondersteuning van hoogwaardige werkgelegenheid, onderwijs, vaardigheden, sociale inclusie en gelijke toegang tot gezondheidszorg.
- **Europa dichterbij de burger:** ondersteuning van lokaal aangestuurde ontwikkelingsstrategieën en duurzame stadsontwikkeling in de hele EU.

Mythes over burgerparticipatie

Er zijn verschillende mythes en misvattingen die mensen kunnen hebben over het betrekken van burgers:

1. *Burgers kunnen de complexiteit van een kwestie of project niet begrijpen.*

Vaak hebben mensen die op een bepaald gebied deskundig zijn jarenlang ervaring en kennis opgedaan om een complex onderwerp te begrijpen. Burgers mogen dan misschien niet evenveel over een onderwerp weten als deskundigen, uit veel bewijsmateriaal blijkt dat burgers de strijd met complexiteit aan kunnen binden als het proces zo is ingericht dat zij tijd en middelen krijgen om erover te leren. Deskundigen moeten worden betrokken bij het helpen selecteren, voorbereiden en presenteren van een brede en gevarieerde informatiestroom voor burgers, zodat zij tot *weloverwogen* aanbevelingen kunnen komen.

Besluitvormers, of het nu gaat om verkozenen of aangestelde ambtenaren, zijn ook niet per definitie deskundig op alle gebieden waarover zij besluiten moeten nemen. Een parlements lid beschikt niet over specialistische kennis over elk van de beleidskwesties die onder wetgeving vallen. Zij hebben toegang tot technische deskundigen die hen begeleiden bij het begrijpen van complexe problemen. Dit kan, en moet, ook gelden voor burgers.

2. *Burgers zijn onbetrouwbaar en zullen zich niet volledig inzetten voor het participatieproces.*

Een andere veel voorkomende misvatting is dat burgers ofwel niet participeren, ofwel halverwege een proces afhaken. Soms overheerst het gevoel dat we teveel van mensen vragen, maar meestal vragen we juist *te weinig*. Uit de feiten blijkt dat mensen meer dan bereid zijn te participeren *als ze zien dat het proces hun tijd en moeite waard is, en er een duidelijk zichtbaar verband is met de resulterende impact*.

Om het de moeite waard te maken moet er een duidelijk verband zijn met het besluitvormingsproces. Dit betekent dat de aanbevelingen, ideeën en voorstellen van burgers in overweging moeten worden genomen door een overheidsinstantie of een andere actor die belast is met de besluitvorming binnen een project. Het moet duidelijk zijn hoe en wanneer de inbreng wordt gebruikt en wie de burgers rechtstreeks zal informeren.

De mate van burgerparticipatie wordt ook beïnvloed door de inrichting van een participatieopdracht. Een goede inrichting kan barrières voor deelname overwinnen door:

- burgers een duidelijke taak te geven;
- transparant te zijn over het proces en het beoogde effect ervan;
- burgers een kans te bieden om over het onderwerp te leren; door voldoende informatie te verstrekken om de burgers in staat te stellen tot een weloverwogen standpunt te komen;

- te zorgen voor een goed gemodereerde dialoog en deliberatie;
- en tijd/reis/andere kosten te vergoeden.

Het is nuttig om jezelf af te vragen: *"Zou ik gemotiveerd deelnemen aan mijn eigen participatieproces?"* Is het duidelijk wat er van me gevraagd wordt, en is het de moeite waard daar mijn tijd in te steken?" Als uw proces goed is ingericht, zou het antwoord op beide vragen ja moeten zijn.

3. *Burgers zullen ofwel een verlanglijst gaan opstellen, ofwel een lijst met klachten.*

Deze mythe is gebaseerd op de negatieve ervaringen die in het verleden zijn opgedaan middels interactie met burgers in participatieprocessen. Vaak krijgen ambtenaren met burgers te maken in situaties zoals een openbare bijeenkomst of een publieke raadpleging, en gaat de discussie over een specifiek besluit dat al genomen is. In dergelijke omstandigheden komen er meestal burgers opdagen die iets negatiefs te melden hebben, een klacht willen indienen, of het niet eens zijn met een publiek besluit, omdat het proces nu eenmaal op die manier is ingericht.

En dat terwijl participatie ook zo kan worden ingericht dat er constructieve bijdragen kunnen worden geleverd aan het vinden van oplossingen. Als een proces van burgerparticipatie bedoeld is om ideeën te verzamelen, of te helpen bij het ontwikkelen van oplossingen en het implementeren van activiteiten of beleidsmaatregelen, dan is dat precies wat burgers doen - zij gaan constructief en solide te werk.

Moet ik burgers bij mijn project betrekken?

U moet burgers bij uw project betrekken, als:

- Het gaat om een probleem dat burgers kunnen helpen oplossen.
- Uw projectkader het toelaat dat burgers invloed hebben op bepaalde besluiten. U kunt handelen naar het advies dat u van hen krijgt.
- Hogere leidinggevenden zich er daadwerkelijk toe verbinden rekening te houden met de inbreng van burgers.
- Er personeel, tijd en financiële middelen zijn toegekend voor zinvolle burgerparticipatie.

DEEL 2 | PLANNING EN IMPLEMENTATIE VAN BURGERPARTICIPATIE IN UW PROJECTKADER

Deel 2 heeft tot doel: de lezer te helpen bepalen waar in het kader van hun projecten burgers kunnen worden betrokken; de problemen vast te stellen die burgers kunnen helpen oplossen; verschillende methoden voor te stellen die kunnen worden gebruikt om burgers te betrekken; en handvatten te bieden voor het kiezen van de juiste methode.

In dit hoofdstuk worden acht stappen beschreven voor het plannen en implementeren van een proces van burgerparticipatie.

Stappen voor het plannen en implementeren van een proces van burgerparticipatie

1. Vaststellen welk probleem moet worden opgelost
2. Het verwachte resultaat definiëren
3. Beschikbare middelen bepalen
4. Bepalen welk publiek relevant is om te betrekken en aan te werven
5. De participatieve methode kiezen
6. Implementatietips
7. Uw belofte nakomen
8. Evaluatie van het participatieproces

Ontwikkeld naar aanleiding van Faulkner, W. & Bynner, C. (2020) How to Design and Plan Public Engagement Processes: A Handbook, Glasgow: What Works Scotland and Involve (2005) People & Participation: How to put citizens at the heart of decision-making, Londen: Beacon Press.

Stap 1: Vaststellen welk probleem moet worden opgelost

De eerste stap bij het bepalen van de noodzaak voor burgerparticipatie, is nagaan of er een concreet probleem is dat het publiek kan helpen oplossen. Als dit zo is, dan moet het probleem worden gedefinieerd en als vraag worden opgesteld. Het is ook belangrijk duidelijk te zijn over de fase van het besluitvormingsproces waarin de inbreng van burgers het meest waardevol zal zijn en invloed kan hebben. Duidelijkheid over het probleem en de timing helpt namelijk bepalen welk type inbreng wordt gevraagd, welke soort participanten erbij betrokken moet worden, en wat de meest geschikte methode is om hen erbij te betrekken.

Bij welke fasen van mijn project kunnen burgers worden betrokken?

De beleids- of projectcyclus bestaat gewoonlijk uit vijf fasen: probleemomschrijving; beleids- of projectformulering; besluitvorming; implementatie; en evaluatie.

Bron: OESO (2016), Open Government: The Global Context and the Way Forward, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264268104-en>.

1. In de **probleemomschrijvingsfase** kunnen burgers worden betrokken om te helpen vaststellen wat de dringendste problemen zijn, de reële behoeften van het publiek in kaart te brengen, of om inbreng of ideeën te verzamelen om het probleem aan te pakken.
2. Tijdens de **beleids- of projectformuleringsfase** kunnen burgers worden betrokken bij het verrijken van een voorgestelde oplossing, het maken van prototypes of het testen van oplossingen, of het gezamenlijk opstellen van een beleid, een projectplan of wetgeving.
3. In de **besluitvormingsfase** kunnen burgers worden betrokken om collectief te beslissen over de te implementeren oplossing, het toe te wijzen budget of de projecten die worden geselecteerd.
4. Tijdens de **implementatiefase** kunnen burgers hulp bieden bij het uitvoeren van de oplossingen of projecten waarover in de vorige fase is besloten.
5. In de **evaluatiefase** kunnen burgers worden ingeschakeld om de implementatie van de oplossing te evalueren of monitoren en om de uitkomsten en resultaten ervan te meten.

Hoe wordt bepaald welk probleem het publiek kan helpen oplossen?

Met de vijf projectfasen in gedachten kan het beantwoorden van de volgende vragen helpen het specifieke probleem vast te stellen dat burgers kunnen helpen oplossen.

- Welk probleem wilt u met uw project als geheel oplossen?

- Wat zijn enkele van de kleinere problemen die u moet aanpakken om uw project te implementeren?
- Wat wilt u van de deelnemers horen dat u nog niet weet?
- Welke voordelen verwacht u van het betrekken van burgers bij uw project?

Het definiëren van een specifiek probleem is een van de belangrijkste elementen van het succesvol betrekken van burgers, omdat het hen een duidelijke vraag stelt en een duidelijke taak geeft.

Voorbeeld

Een probleem: hoe kunnen we publieke diensten verbeteren?

Via het project "Ik kan het beter" kunnen inwoners van de Nederlandse gemeente Tilburg hun eigen voorstellen indienen voor het verbeteren van publieke diensten. Het kan gaan om particulieren of zzp'ers, collectieven, wijk- en dorpsraden, verenigingen, vrijwilligersorganisaties of andere professionals die denken dat ze een publieke dienst beter kunnen leveren. In 2017 heeft de gemeente de eerste uitdaging aangenomen: een voorstel van bewoners, ondernemers en schippers om het beheer van de Piushaven over te nemen. De voor dit doel opgerichte 'Stichting Havenmeester Piushaven' heeft een havenmeester ingehuurd om het water en het havengebied te beheren. De gemeente heeft in eerste instantie toegezegd in 2017 en 2018 een subsidie van 75.000 euro toe te kennen.

Meer informatie op: <https://www.dewakkereburger.be/nl/artikel/415/uitdaagrecht-praktijken-uit-nederland>

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- In welke fase bevindt zich de project- of beleidscyclus?
- Wat is het probleem dat moet worden opgelost?
- Hoe kunnen burgers en/of belanghebbenden helpen bij het oplossen van dit probleem?

Stap 2: Het verwachte resultaat definiëren

Voor burgers daadwerkelijk bij het proces worden betrokken is het van essentieel belang een duidelijk inzicht te hebben in de verwachte resultaten van het proces. Met andere woorden, het gewenste type inbreng en de impact ervan in het kader van uw project.

Gewenste type inbreng

Nog voor een proces wordt ingericht is het noodzakelijk duidelijk te hebben welk type inbreng precies gewenst is. Inbreng kan variëren van algemene ideeën voor verbetering van een buurt, de mening van deskundigen over een project en feedback over een bestaand voorstel, tot de ontwikkeling van concrete oplossingen en aanbevelingen om een probleem op te lossen.

Verwachte impact

Het publiek moet begrijpen wat de impact van hun bijdrage is. Op die manier worden de verwachtingen van het publiek gemanaged en wordt hun vertrouwen in het proces en de resultaten ervan versterkt. De belanghebbenden moeten van tevoren beslissen en meedelen hoe zij de inbreng van het publiek tijdens een participatieproces denken te gebruiken en wat de impact ervan is op het

uiteindelijke besluit. De verwachte impact van de inbreng die via een participatieproces wordt verzameld kan variëren van informatieve doeleinden (informatie) of een raadgevende opdracht (raadpleging), tot meer impactvolle en bindende resultaten (betrokkenheid).

Onderstaande tabel bevat voorbeelden van vormen van inbreng en de verwachte impact ervan.

Voorbeelden van inbreng verzameld via een participatief proces	De verwachte impact ervan
Ideeën en voorstellen om in een grootstedelijk gebied de infrastructuur voor fietsers te verbeteren	Benut de collectieve intelligentie van het publiek om ideeën en inspiratie op te doen. Dit kan de overheid helpen bij de ontwikkeling van een plan ter verbetering van de infrastructuur voor fietsers (Raadpleging)
Feedback en algemeen advies over een voorlopig stappenplan of projectvoorstel	Het voorstel testen en inzichten van het publiek verzamelen om het voorstel dienovereenkomstig aan te passen of te verrijken (Raadpleging)
Deskundig of technisch advies over het gebruik van Europese fondsen ter ondersteuning van het mkb	De besluitvormers informeren en het oorspronkelijke idee of de oorspronkelijke oplossing aanpassen op basis van het ontvangen advies (Raadpleging)
Weloverwogen aanbevelingen over wetswijzigingen die nodig zijn om gendergelijkheid op de werkplek te waarborgen	De aanbevelingen integreren als onderdeel van de oplossing en de uiteindelijke beslissing (Betrokkenheid)
Prototypes van digitale apps om de luchtkwaliteit in een voormalig industriegebied te meten	Samenwerken met participanten voor co-creatie van oplossingen (Betrokkenheid)

Stap 3: Beschikbare middelen bepalen

Elk participatief proces vereist specifieke middelen om met succes te worden geïmplementeerd en te resulteren in bruikbare resultaten voor de besluitvormers. De benodigde middelen variëren en zijn afhankelijk van het ontwerp en de implementatie van het proces. Een paar van de elementen die invloed hebben op de hoeveelheid en het type benodigde middelen zijn: het kader van het proces (tijdsbestek, aantal participanten), de gebruikte methode, het soort aanwerving, de instrumenten, en bepaalde logistieke overwegingen, zoals locaties en facilitering. De middelen kunnen menselijk, financieel of technisch van aard zijn.

- **Personele middelen:** Participatieve processen (zelfs wanneer deze volledig virtueel zijn) vereisen voldoende personeel om het proces te organiseren, participanten aan te werven, informatiebronnen te ontwikkelen, interacties te faciliteren, verzoeken te beantwoorden, te communiceren, alle inbreng te analyseren en te bundelen, enz. Deze personele middelen kunnen al binnen uw project beschikbaar zijn, zoals via partners en collega's, of via externe contractanten. De hoeveelheid en het profiel van het benodigde personeel hangt af van de gebruikte methode, het proceskader en de gewenste inbreng van burgers.
- **Financiële middelen:** Zoals bij elk democratisch proces vragen participatieve processen om specifieke financiële middelen om de kosten te dekken voor personeel, vergaderlocaties en catering, licenties voor digitale platforms, publieke communicatie, honorariumbetalingen aan participanten, kosten van kinderopvang/vervoer van participanten, enz. De kosten zijn afhankelijk van de beschikbare interne middelen, het proceskader, de methode, enz. Een

proces dat echt inclusief is en de gebruikelijke belemmeringen voor deelname wegneemt, zal een grotere investering vereisen.

- **Technische middelen:** Steeds meer processen maken gebruik van digitale instrumenten voor communicatie, het ontvangen van inbreng van participanten en/of het verwerken/analyseren van deze inbreng. Technische middelen kunnen bestaan uit personeel met digitale vaardigheden, softwarelicenties, computers, tablets, clouddiensten, enz.

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Hoeveel personeel (intern/extern) is er beschikbaar om het ontwerp en de implementatie van het proces te ondersteunen?
- Wat is uw geschatte budget?
- Zijn er extra middelen beschikbaar voor dit proces (platforms, contractanten, enz.)?

Stap 4: Bepalen welk publiek relevant is om te betrekken en aan te werven

De volgende stap is het bepalen welk publiek bij het proces moet worden betrokken, afhankelijk van het doel. Deze beslissing is van invloed op de wijze waarop het publiek wordt geselecteerd of aangeworven.

Soort publiek	Verwachte inbreng	Voorbeeld van een participatieproces	Soort aanwerving
Representatieve steekproef van burgers	Weloverwogen aanbevelingen over wetswijzigingen die nodig zijn om gendergelijkheid op de werkplek te waarborgen	Burgervergadering over gendergelijkheid	Burgerloterij
Een groep burgers met specifieke vaardigheden	Prototypes van digitale apps om de luchtkwaliteit in een voormalig industriegebied te meten	Burgerwetenschapsproject en hackathon over luchtkwaliteit	Gesloten oproep
Deskundigen en technische profielen	Deskundigheid en technisch advies over het gebruik van Europese fondsen ter ondersteuning van het mkb	Adviesgroep voor Europese fondsen	Gesloten oproep
Inwoners van een bepaald gebied	Ideeën en voorstellen om in een grootstedelijk gebied de infrastructuur voor fietsers te verbeteren	Participatieve begroting	Open oproep
Breder publiek	Feedback en algemeen advies	Raadpleging over een infrastructuurproject	Open oproep

	over een voorlopig stappenplan of projectvoorstel		
--	---	--	--

In het desbetreffende programma van Interreg Vlaanderen-Nederland zou het relevante publiek dat erbij betrokken moet worden bijvoorbeeld zijn:

- Burgers die affiniteit hebben met de specifieke thema's van uw project en/of gebaat zijn bij de oplossingen die uw project zal bieden. In het bijzonder:
 - innovatie en klimaatverandering (zoals huiseigenaren, mensen die zorg nodig hebben);
 - arbeidsmobiliteit (groepen zoals scholieren of werkzoekenden);
- Burgers die geconfronteerd worden met specifieke aan de landsgrens gerelateerde problemen; of
- het bredere publiek.

Hoe worden participanten aangeworven?

Er zijn verschillende strategieën mogelijk voor het aanwerven van burgers. Dit is afhankelijk van het doelpubliek en de participatiemethode.

1) Open oproep

Bij veel traditionele participatieprocessen, zoals publieke raadplegingen, is er vaak een "open oproep" om participanten te werven, hetzij voor een vergadering waar ze persoonlijk bij aanwezig moeten zijn, hetzij voor deelname aan een online raadpleging of forum. Deelname wordt meestal aangemoedigd door de gelegenheid hiervoor bekend te maken via verschillende kanalen (online, sociale media, post, posters). Deelname is open, dus iedereen die dat wil, kan persoonlijk aanwezig zijn, of online een bijdrage leveren. In andere gevallen kunnen participanten door een instelling worden gekozen via een aanmeldings- of selectieprocedure, bijvoorbeeld voor een hoorzitting van een commissie. Onderzoek heeft echter veelvuldig aangetoond dat bepaalde bevolkingsgroepen onevenredig vaak deelnemen, met name degenen die ouder, man, goed opgeleid, welvarend, blank en inwoner van een stad zijn (Dalton, 2008; Olsen, Ruth en Galloway, 2018; Smith, Schlozman, Verbe en Brady, 2009).

Voorbeeld

De stad Geraardsbergen heeft het participatieproces 'StadsMakers' gelanceerd. De stad heeft gezocht naar burgers die ook bereid zijn de daad bij het woord te voegen. Het samen een uitdaging verkennen, oplossingen bedenken, besluiten nemen en projecten voorbereiden is daarbij aan de orde. Via verschillende kanalen (waaronder de website van de stad) werd er een open oproep geplaatst waarop burgers zich konden inschrijven voor deelname.

Meer informatie op: <https://www.geraardsbergen.be/stadsmakers>

2) Gesloten oproep

Begunstigden kunnen ook raadplegingen houden via een "gesloten oproep" voor participanten. Dit betekent dat specifieke leden van een gemeenschap kunnen worden gekozen voor deelname, omdat

deze mensen beschikken over een bepaalde expertise of ervaring die nodig is om een beleidskwestie aan te pakken. In deze gevallen kan deelname gebaseerd zijn op verdienste, ervaring, verbondenheid met een belangengroep, of vanwege hun rol in de gemeenschap (zie MASS LBP, 2017).

Een burgerwetenschapsproject dat tot doel heeft de luchtkwaliteit in klaslokalen te verbeteren, kan bijvoorbeeld geïnteresseerd zijn in het betrekken van scholen. Dit vraagt om een gesloten oproep en gerichte werving van scholen om deel te nemen aan het project. Op basis van de doelgroep kunnen participanten worden geworven via organisaties die deze groepen vertegenwoordigen. Zij gaan hiervoor naar plaatsen waar leden van de doelgroep aanwezig kunnen zijn, of maken gebruik van speciaal voor dit doel opgezette online communicatiecampagnes die de aandacht trekken van het gewenste publiek.

Voorbeeld

}De stad Heist-op-den-berg wil mensen die in armoede leven tot gesprekspartner maken door hun zorgen te verwoorden via een speciale organisatie die is opgericht om hen te vertegenwoordigen. Op basis van hun dagelijkse ervaringen kunnen mensen die in armoede leven de problemen waarmee ze te maken hebben onder woorden brengen en voorstellen voor verandering doen. De stem van mensen die in armoede leven wordt rechtstreeks gehoord bij het hoogste besluitvormingsorgaan (de gemeente). De lokale armoedevereniging neemt één keer per jaar het woord tijdens de gemeenteraad. Gedurende het hele jaar kan de armoedevereniging altijd signalen doorgeven aan de raad.

Meer informatie op: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/heist-op-den-berg-samen-armoede-bestrijden>

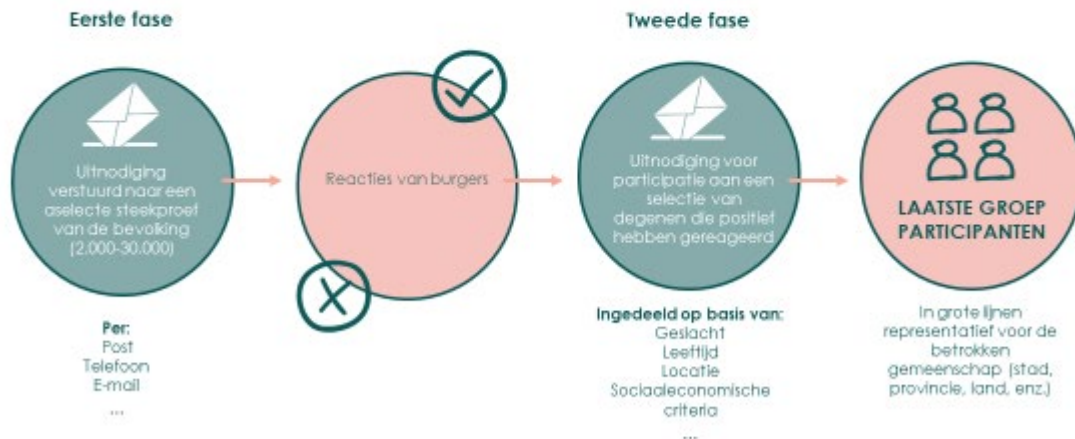
3) Burgerloterij

Een burgerloterij, of loting, wordt gebruikt als een verkorte benaming voor wervingsprocedures waarbij een aselechte steekproef wordt getrokken. Hieruit wordt een representatieve selectie samengesteld om ervoor te zorgen dat de groep in grote lijnen overeenkomt met het demografische profiel van de gemeenschap (gebaseerd op volkstellingen of andere vergelijkbare data) (2020 OESO).

Met een burgerloterij wordt geprobeerd de eerder beschreven tekortkomingen en verstoringen van "open" en "gesloten" oproepen tot participatie te verhelpen. Het zorgt ervoor dat bijna iedereen een gelijke kans heeft om te worden uitgenodigd voor een participatieproces en dat de uiteindelijke groep een microkosmos van de samenleving is. De gouden standaard is een aselechte steekproef in twee fasen. In de eerste fase worden 2.000 tot 30.000 uitnodigingen verstuurd naar een aselechte steekproef van de bevolking. Degenen die daar positief op reageren, krijgen op basis van een indeling naar criteria zoals leeftijd, geslacht, woonplaats en sociaaleconomische maatstaven een tweede uitnodiging om deel te nemen. De uitnodigingen worden gewoonlijk ondertekend door iemand met gezag, bijvoorbeeld de burgemeester.

Burgerloterij

(Willekeurige selectie in twee fasen)

Een burgerloterij wordt meestal gebruikt bij het uitvoeren van een representatieve deliberatieprocedure. Maar dat is niet de enige toepassing. Een willekeurig samengestelde groep burgers kan ook worden gevormd voor een participatieve begroting, of een publieke raadpleging - kortom, in elke situatie waarbij een participatieproces vraagt om maximale vertegenwoordiging.

Het aanwerven van participanten via burgerloterijen heeft een aantal voordelen voor het participatieproces. Het belangrijkste voordeel is dat de uiteindelijke groep participanten representatief is voor het bredere publiek. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid om een heel breed scala aan mensen met verschillen in levenservaring en meningen te horen.

Enkele beperkingen van de burgerloterij waarmee rekening moet worden gehouden zijn het nogal langdurige en dure proces en de beperkte omvang van de deelname.

Meer informatie over een aselechte steekproef: [How to run a civic lottery](#), MASS LBP

Voorbeeld

Kappen of sparen? De uit hun krachten gegroeide bomen in de Haarlemse wijk Schalkwijk zorgden in 2017 voor verdeeldheid binnen de lokale gemeenschap. De oplossing van Haarlem: nodig in totaal duizend door loting geselecteerde mensen uit om er op een zaterdag over te komen praten. Ze deden dit vroeg in het proces, zodat het advies van de burgers kon worden meegenomen in het actieplan.

Meer informatie op: <https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/gemeenten-experimenteren-met-loting.9573893.lynkx>

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Welke groepen moeten gezien de beleidskwestie(s) die aan de orde zijn onder de participanten vertegenwoordigd zijn?
- Hoeveel mensen moeten erbij betrokken zijn?
- Hoe worden de participanten geselecteerd?
- Hoe wordt de transparantie van het proces gewaarborgd?

Stap 5: Een participatieve methode kiezen

Als het op te lossen probleem, de verwachte inbreng en het publiek waarmee u werkt eenmaal zijn bepaald, moet de participatiemethode worden gekozen. Er zijn veel verschillende methoden die kunnen worden gebruikt om burgers er in een bepaalde context bij te betrekken. In onderstaand overzicht van methoden worden hun belangrijkste kenmerken vergeleken.

Participatiemethode	Definitie	Te gebruiken als u zoekt naar...	Overwegingen	Type inbreng dat het oplevert	Duur	Kosten
Informatie en communicatie	Publicatie van informatie, zowel proactief als reagerend.	<ul style="list-style-type: none"> • Manieren om de aandacht te vestigen op een kwestie of een publiek besluit • Manieren om het publiek op de hoogte te houden van publieke besluiten 	<ul style="list-style-type: none"> • Het is het minimale wat gedaan kan worden • Moet worden gebruikt in situaties waarin er geen ruimte is voor inspraak van burgers 	Zorgt voor bewustwording over publieke kwesties, verstrekt de benodigde informatie en schept voorwaarden voor meer geavanceerde participatiemethoden	Doorlopend	Meestal kunnen hier bestaande middelen voor worden gebruikt, maar er zijn meer investeringen nodig om een breder publiek te bereiken
Openbare vergaderingen/bijeenkomsten	Het bijeenbrengen van het publiek in persoonlijke ontmoetingen met overheidsinstanties, om zo informatie te geven en openlijk van gedachten te wisselen over van tevoren gekozen belangrijke onderwerpen.	<ul style="list-style-type: none"> • Manieren om het publiek te informeren over publieke kwesties en besluiten • Ruimte voor een losjes gestructureerde uitwisseling en het ontvangen van de eerste algemene feedback • "De meningen peilen" voor een eerste reactie van het publiek op ideeën en beleidsmaatregelen 	<ul style="list-style-type: none"> • Maakt een uitwisseling tussen overheidsinstanties en het publiek mogelijk • Levert geen representatief oordeel of goed weloverwogen oplossingen op 	Informatie-uitwisseling en algemene feedback van burgers	Meestal eenmalige evenementen van 1-3 uur	Er wordt vaak gebruik gemaakt van bestaande middelen Ca. 1.000 tot 5.000 euro
Burgertoezicht	Het publiek betrekken bij de evaluatie van en het toezicht op publieke besluiten, beleid en diensten.	<ul style="list-style-type: none"> • Een mechanisme voor toezicht op en evaluatie van publieke besluiten en acties. • Voordeel halen uit een voortdurend 	<ul style="list-style-type: none"> • Het is een doorlopend proces dat een langdurige deelname vereist • Het is gericht op het ontvangen van feedback van 	Feedback van burgers, meningen, suggesties	Kan doorlopend of eenmalig zijn	Afhankelijk van de gekozen methode Ca. 15.000 tot 50.000 euro

		toezicht op en feedback over beleid of een project	individuele over de implementatie, in plaats van met hen samen te werken om diensten of beleidsmaatregelen te verbeteren			
Publieke raadpleging	Een tweerichtingsrelatie waarin burgers feedback geven aan een overheidsinstelling (zoals opmerkingen, standpunten, informatie, advies, ervaringen en ideeën)	<ul style="list-style-type: none"> • Verzamelen van individuele meningen en feedback van het publiek • Beleidsmaatregelen en oplossingen met het publiek bespreken 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanpasbaar aan de behoeften - kan worden gedaan met een reeks verschillende methoden, variërend van enquêtes tot persoonlijke gesprekken • Statistisch niet representatief voor de bevolking 	Verzamelen van de voorkeuren van individuele burgers	Gewoonlijk een eenmalige gebeurtenis, maar het kan ook om een reeks raadplegingen gaan	Afhankelijk van de gekozen methode. Voor online-inzendingen wordt meestal gebruikt gemaakt van bestaande middelen. Voor focusgroepen of rondetafeldiscussies tot 30.000 euro
Open innovatie	De collectieve intelligentie van het publiek benutten voor co-creatie van oplossingen voor specifieke publieke uitdagingen door gebruik te maken van crowdsourcing of hackathons	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk ideeën ontwikkelen en co-creëren • Het publiek betrekken bij het ontwikkelen van oplossingen of prototypes 	<ul style="list-style-type: none"> • Maakt het mogelijk voorwaarden te scheppen en de benodigde middelen te verschaffen waarmee burgers en belanghebbenden oplossingen voor overheidsproblemen kunnen bedenken en ontwikkelen 	Collectieve ideevorming, co-creatie van oplossingen, prototypes	1 dag tot 1 week	Afhankelijk van de gekozen methode. Voor online crowdfunding wordt vaak gebruik gemaakt van bestaande middelen - hackathons kosten ongeveer 100.000 euro
Burgerwetenschap	De burger betrekken bij een of meer fasen van een wetenschappelijk onderzoek, met inbegrip van het vaststellen van onderzoeksvragen,	<ul style="list-style-type: none"> • Hulp bij het verzamelen of analyseren van wetenschappelijke data • Feedback of advies met betrekking tot onderzoeksvragen 	<ul style="list-style-type: none"> • Is beter geschikt voor wetenschappelijke inspanningen dan voor beleidsvragen en dilemma's • Aanpasbaar aan de behoeften - bestrijkt een scala aan 	Varieert van het verzamelen van data en advies over onderzoeksvragen en besluiten, tot geïmplementeerde burgerprojecten	Een paar maanden tot een paar jaar	Afhankelijk van de gekozen methode. Ca. 5.000 tot 50.000 euro

	het verrichten van waarnemingen, het analyseren van data en het gebruiken van de daaruit voortvloeiende kennis	<p>en de opzet van het onderzoek</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking voor de implementatie van aan wetenschap gerelateerde projecten 	deelnamemogelijkheden in de wetenschap			
Participatief begroten	Mechanismen waarmee burgers en belanghebbenden invloed uit kunnen oefenen op publieke besluiten via de rechtstreekse toewijzing van publieke middelen aan prioriteiten of projecten	<ul style="list-style-type: none"> • Hulp van het publiek bij het vaststellen van voorkeuren voor de begroting of de toewijzing van middelen • Ideeën en projecten van het publiek die gefinancierd moeten worden • Toegenomen bewustwording en inzicht bij het publiek met betrekking tot overheidsuitgaven 	<ul style="list-style-type: none"> • Schept de voorwaarden voor inspraak van het publiek in besluiten die verband houden met overheidsuitgaven • Kan een verzameling individuele voorkeuren van de participanten opleveren (in de vorm van een stemming), of een collectief oordeel (als het een deliberatief karakter heeft) 	Varieert van ideeën, projecten, tot bindende toewijzing van publieke middelen via stemming	Gewoonlijk een doorlopend proces	Afhankelijk van de schaal en het niveau van de overheid, ca. 50.000 tot 1.000.000 euro
Representatieve deliberatieprocedure	Een willekeurig geselecteerde groep mensen die representatief is voor een gemeenschap, die veel tijd besteedt aan leren en samenwerken door middel van gefaciliteerde deliberatie om collectieve	<ul style="list-style-type: none"> • Weloverwogen, collectieve publieke oordelen over een complexe beleidskwestie • Aanbevelingen waarin rekening wordt gehouden met een scala aan opvattingen • Legitimiteit om moeilijke 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuttig bij de aanpak van complexe beleidskwesties op lange termijn • Kan zijn gebaseerd op 12 verschillende modellen - variërend van korter en kleinschalig, tot grootschaliger, langer, of zelfs vast 	Collectieve aanbevelingen/standpunten/oordelen van burgers	Gemiddeld 3,7 volle vergaderdagen, verdeeld over 6,6 weken, maar kan ook aaneengesloten zijn	Afhankelijk van de omvang van het proces van 13.000 tot 5.400.000 euro

	aanbevelingen voor beleidsmakers te formuleren	beslissingen te nemen				
--	--	--------------------------	--	--	--	--

INFORMATIE EN COMMUNICATIE

Zoals in de inleiding is toegelicht bestaat het eerste niveau van deelneming uit informatie. Begunstigden zijn gewoonlijk bij wet verplicht om informatie te publiceren, zowel proactief als reagerend (volgens wetgeving inzake toegang tot informatie of open data). In deze inspiratiegids wordt informatie echter niet alleen gezien als een instrument voor een meer impactvol niveau van participatie, maar ook als een randvoorwaarde voor geïnformeerde participatie.

- **Informatie als voorwaarde voor geïnformeerde participatie:** openbare informatie en data (in een open formaat) kunnen een geïnformeerd publiek debat bevorderen en de kwaliteit van participatieprocessen verhogen. In dit verband kunnen begunstigden verschillende soorten informatie en data publiceren:
 - **Juridisch kader en officiële informatie:** grondwet, wetten, verordeningen, decreten in verschillende formaten (zowel tekst als machineleesbaar) voor alle overheidsniveaus.
 - **Beleidsvormingsinformatie:** alle informatie die nodig is om beleidsmaatregelen te formuleren, zoals beleidsvoorstellen en wetsontwerpen, maar ook toespraken, persberichten, standaarden, extern advies, effectbeoordelingen, audits en beleidsrapporten.
 - **Besluitvormingsprocedure**, met inbegrip van: agenda's, betrokken actoren, tijdschema van de debatten en verwachte mijlpalen om tot een besluit te komen, momenten waarop het publiek kan reageren en het proces kan beïnvloeden, rechtskader, betrokken belanghebbenden (met name belangengroeperingen), enz.
- **Informatie als instrument voor impactvollere participatie:** met openbare informatie en data (in een open formaat) zijn burgers beter in staat de besluiten die hun leven beïnvloeden te begrijpen en daarnaar te handelen, en kunnen burgers meewerken aan oplossingen en effectief toezicht op het optreden van de overheid ondersteunen.
 - **Informatie over publieke diensten:** Beschrijvingen van diensten die aan het publiek worden aangeboden, informatie over de ontvangers, begeleiding, boekjes en folders, kopieën van formulieren, informatie over betalingen en uiterste termijnen. Indien van toepassing moeten overheden ook de algoritmen publiceren die gebruikt worden voor het verlenen van publieke diensten.
 - **Begrotingsinformatie:** alle documenten en data die verband houden met de geraamde begroting, werkelijke inkomsten en uitgaven en andere financiële informatie en auditrapporten. Overheden moeten ook de relevante formules en algoritmen bekendmaken wanneer zij gebruik maken van prognoses en machinale berekeningen. Dit geldt ook voor het gebruik van Europese fondsen.
 - **Implementatie en evaluatie**, met inbegrip van: informatie over de resultaten van de beleidsmaatregelen, jaarverslagen, audits en alle benodigde data en informatie, zodat publieke controle en evaluatie mogelijk is.

Voorbeeld

De Tweede Kamer gaat de toegankelijkheid en bruikbaarheid van parlementaire documenten op de website van de Tweede Kamer verbeteren, omdat het in een democratie belangrijk is dat iedereen

op een laagdrempelige manier toegang heeft tot de informatie van het parlement, met inbegrip van mensen met een functionele of cognitieve beperking. Het initiatief Open Overheid heeft tot doel de toegankelijkheid en bruikbaarheid van parlementaire informatie te verbeteren.

Meer informatie op: <https://www.open-overheid.nl/actieplan-open-overheid-2018-2020-open-moet-het-zijn/>

Hulpmiddelen en instrumenten

- **[Proactive Transparency: The future of the right to information?](#) (Helen Darbshire; 2010):** In dit document wordt een uitgebreid overzicht gegeven van de voordelen van proactieve openbaarmaking van informatie op basis van beste praktijken uit de hele wereld.
- **[The International Open Data Charter](#) (ODC; 2015):** Dit handvest biedt richtlijnen en definities voor het vrijgeven van data door overheidsinstanties. Overheden kunnen het Open Data Charter gebruiken om zich ertoe te verbinden een beleid inzake open data te voeren dat data toegankelijk en vrij beschikbaar maakt en tegelijk de rechten van mensen en gemeenschappen beschermt.
- **[The Open Contracting Partnership's Guide on Open Contracting](#) (OPG; 2016):** biedt nuttige praktische informatie over het gebruik van open overheidsdata voor open aanbestedingen.
- **[The Open Data Handbook](#) (Open Knowledge Foundation; doorlopend):** Een collaboratief hulpmiddel ontwikkeld door de Open Knowledge Foundation wat bestaat uit gidsen, casestudy's en handvatten voor de overheid en het maatschappelijk middenveld over het "wat, waarom en hoe" van open data.

OPENBARE VERGADERINGEN/BIJEENKOMSTEN

Wat zijn openbare vergaderingen en bijeenkomsten?

Openbare vergaderingen en bijeenkomsten zijn participatie-instrumenten die al werden gebruikt in 17e-eeuwse vergaderingen in New England en ook deel uitmaken van koloniale tradities in Latijns-Amerika (cabildos). Tegenwoordig worden deze processen over de hele wereld gebruikt, meestal op lokaal of wetgevend niveau, om informatie over het overheidsoptreden te bevorderen, burgerparticipatie aan te moedigen en een relatie op te bouwen die gebaseerd is op verantwoordingsplicht en vertrouwen.

Waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Het doel van openbare vergaderingen en bijeenkomsten is het publiek bijeen te brengen in persoonlijke ontmoetingen met de begunstigden, om zo informatie te verstrekken en openlijk van gedachten te wisselen over van tevoren gekozen belangrijke onderwerpen. Dit in tegenstelling tot publieke raadplegingen, die specifiek bedoeld zijn om inbreng van de burgers over een bepaald onderwerp te verzamelen. De discussie kan bestaan uit informatieve presentaties over publieke werken, voorstellen van burgers en toezicht op reeds uitgevoerd publiek werk. Deze processen zijn meer gebaseerd op dialoog en debat dan op deliberatie (OESO, 2020) en worden vaker gebruikt als een informatie- of raadplegingsinstrument zonder een specifieke output voor, of impact op, het uiteindelijke besluit.

De belangrijkste doelstellingen zijn het verstrekken van informatie over de besluiten van de begunstigden en het bespreken daarvan, de burgers dichter bij de publieke besluitvorming te brengen en te voldoen aan de steeds groeiende behoefte aan publieke transparantie; daarom kunnen openbare vergaderingen en bijeenkomsten worden aangevuld met andere participatieve methoden. Een participatieve begroting kan bijvoorbeeld worden ondersteund door openbare vergaderingen om de methodologie te presenteren, de participatie te versterken en de resultaten te delen.

Gewoonlijk staat het elke inwoner van een bepaald gebied vrij aan deze vergaderingen deel te nemen, of geldt dit zonder geografische voorwaarde voor het brede publiek. Meestal zijn zij echter niet specifiek op inclusie gericht: er wordt gebruik gemaakt van traditionele communicatiemiddelen (bijvoorbeeld straataffiches), waardoor burgers die al geïnteresseerd waren er eerder bij worden betrokken en er geen representatieve of inclusieve deelname wordt nagestreefd.

Door wie wordt het georganiseerd?

Openbare bijeenkomsten of vergaderingen worden gewoonlijk op lokaal niveau georganiseerd als ondersteuning van de informatie-uitwisseling en discussies over alledaagse onderwerpen. Deze vergaderingen of bijeenkomsten kunnen echter ook door andere bestuursniveaus worden georganiseerd, waaronder het landelijke of wetgevende niveau.

Hoe werkt het?

In tegenstelling tot een publieke raadpleging is een openbare vergadering of bijeenkomst niet bedoeld om inbreng over een bepaalde kwestie te verzamelen. Deze processen zijn meer een middel voor de begunstigden om een discussie met het publiek op gang te brengen. Dit kan zijn om inzicht te krijgen in hun behoeften en aanstaande besluiten voor te stellen, of om de vorderingen van geïmplementeerde acties te delen. Zij helpen ook een direct communicatiekanaal in stand te houden en verantwoording af te leggen aan het publiek over bepaalde acties of mandaten. Aangezien openbare vergaderingen en bijeenkomsten qua opzet niet representatief zijn, kunnen zij vrij gemakkelijk in drie stappen worden georganiseerd:

1) Het onderwerp bepalen: Omdat de begunstigden in principe niet gebonden zijn aan wat er uit die besprekingen kan voortkomen, kan het onderwerp vrij algemeen, en de bijeenkomst vrij informeel zijn. Het uitgangspunt is een doel te vinden dat specifiek genoeg is om erover te discussiëren, bewijsmateriaal te presenteren en informatie te verstrekken, zodat het publiek aan het debat kan deelnemen. Soms bieden de begunstigden het publiek de mogelijkheid om onderwerpen voor de agenda in te dienen, of initiatieven en projecten voor te stellen.

2) Communiceren: De begunstigden moeten de datum, het tijdstip en de plaats van de bijeenkomst tijdig aankondigen, zodat burgers en belanghebbenden kunnen deelnemen. De publiciteit voor deze bijeenkomsten vindt over het algemeen plaats via zowel een persoonlijke uitnodiging, als langs digitale weg om zo een breder publiek te bereiken. Zoals hierboven vermeld, moet worden opgemerkt dat, hoewel openbare vergaderingen en bijeenkomsten geen representatieve participanten hebben, er moet worden geprobeerd om ze zo inclusief mogelijk te maken.

3) De vergadering of bijeenkomst houden: Deze bijeenkomsten of vergaderingen kunnen in elke beschikbare fysieke ruimte plaatsvinden, vaak op plaatsen die verband houden met de begunstigden

(gemeentehuizen, openbare amfiteaters, scholen, bibliotheken, pleinen, enz.) Meer recentelijk, en vooral tijdens de COVID19-pandemie, werden dergelijke bijeenkomsten of vergaderingen ook in virtuele ruimten georganiseerd, een trend die zich wellicht zal doorzetten zelfs als de beperkingen voor aantallen bezoekers wegvallen. Wat de agenda van de vergadering of bijeenkomst betreft beginnen de begunstigden gewoonlijk met een inleidende opmerking waarin de agenda en de te bespreken onderwerpen worden gepresenteerd. Daarop volgt dan de discussie met de participanten. Er moet een schriftelijk verslag worden gepubliceerd om meer transparantie en verantwoording mogelijk te maken en een breder publiek te bereiken.

Voorbeeld

In maart 2019 heeft het gemeentebestuur van Wetteren een inspraakavond georganiseerd over... inspraak door participatie! Er was een breed publiek uitgenodigd voor de gemeenteraad, met speciale aandacht voor vertegenwoordigers van de traditionele adviesraden voor jeugd, milieu en andere beleidsterreinen. Het doel van deze avond was een evaluatie van de bestaande participatiesystemen en het vergroten van het draagvlak voor nieuwe methoden. Ze hebben ervoor gekozen een nieuw concept in te voeren, de zogenaamde "Wetteraden", om de participatie van de burgers te versterken.

Meer informatie op: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/de-wetteraden>

Hulpmiddelen en instrumenten

- **Handboek bij [21st Century Town Meeting \(Involve; 2019\)](#)**: Dit hulpmiddel biedt praktische informatie om overheden te ondersteunen bij het organiseren van openbare vergaderingen met behulp van digitale en persoonlijke mechanismen.
- **[Guide to Public Participation \(United States Environmental Protection Agency; 2019\)](#)**: Dit hulpmiddel biedt richtlijnen voor het organiseren van succesvolle burgerparticipatie, met specifieke onderdelen gericht op openbare vergaderingen.
- **Civicus** heeft een informatieblad over publieksfora [fact-sheet on Public Forums](#) en een over openbare bijeenkomsten [Town Hall Meetings](#) gepubliceerd met handvatten en belangrijke informatie voor overheidsinstanties die interesse hebben in het organiseren van publieke en openbare vergaderingen en bijeenkomsten.

BURGERTOEZICHT

Wat is burgertoezicht?

In de context van deze inspiratiegids verwijst burgertoezicht naar het betrekken van het publiek bij de evaluatie en het toezicht op publieke besluiten, beleid en diensten. Deze participatieve methode kan ook worden gezien als een instrument voor verticale of sociale verantwoording, omdat burgers en belanghebbenden de begunstigden rechtstreeks ter verantwoording kunnen roepen voor hun besluiten of acties.

Kenmerken: waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Publieke instellingen kunnen veel baat hebben bij het creëren van feedbackkanalen voor het publiek om zo inbreng, opmerkingen en klachten aangeleverd te krijgen voor het verbeteren van de genomen

besluiten, de verrichte acties en de verleende diensten. Wanneer burgers en belanghebbenden worden betrokken bij het toezicht op en de evaluatie van hun besluiten en acties, kunnen begunstigen opwaartse spiralen teweegbrengen en gezondere relaties creëren die bij kunnen dragen aan het algemene vertrouwen in de overheid. Via burgertoezicht kan het publiek toezicht houden op belangrijke gebieden van overheidsoptreden, zoals:

- **Begrotingscyclus:** Door begrotingen en het beheer van overheidsfinanciën open te stellen en ruimte te bieden voor directe burgerparticipatie en -samenwerking, kunnen corruptie en verspilling worden tegengegaan en kan de kans worden vergroot dat belastingen worden gebruikt om kwalitatief hoogstaande publieke diensten te verlenen en echte verbeteringen tot stand te brengen in de levensstandaard en in sociaal-economische- en milieuresultaten (OESO, 2017) Naast het afleggen van verantwoording bij het innen van inkomsten, moeten overheden ook verantwoording afleggen over het beheer en de uitvoering van de begroting. Meer concreet kunnen burgers en belanghebbenden toezicht houden op de begroting en deze evalueren door de door publieke instellingen gepubliceerde informatie en data te bekijken, of zich ervan overtuigen dat het geld inderdaad is besteed op de manier waarop het was bedoeld.
- **Beleidsmaatregelen:** Burgertoezicht bij beleidsvorming is gericht op de implementatie- en evaluatiefasen van het beleidsproces. Concreet gaat het erom ervoor te zorgen dat beleidsmaatregelen de verwachte resultaten opleveren, ten goede komen aan de gewenste doelgroepen en efficiënt zijn met het oog op de publieke middelen die ermee gemoeid zijn (GovLab, 2019). Het publiek kan bewijs verzamelen en informatie inwinnen over de werkelijke resultaten van de beleidsmaatregelen, zodat de impact van het beleid kan worden beoordeeld ten opzichte van de verwachte resultaten.
- **Publieke diensten:** Het betrekken van burgers en belanghebbenden bij toezicht en evaluatie kan de efficiëntie bevorderen en de toegang tot, en de kwaliteit van, publieke diensten verbeteren. Mechanismen om publieke diensten ter verantwoording te roepen kunnen gericht zijn op verschillende aspecten, en in verschillende stadia van het dienstverlenings- en inrichtingsproces, zoals:
 - **Uitgaven:** hoeveel besteedt de overheid aan welke activiteiten? Is het toegewezen budget afgestemd op de voorkeuren van het publiek?
 - **Prestaties:** behaalt de publieke dienst de geplande resultaten? Hoe leveren de begunstigen hun publieke diensten? Hoe ervaren en evalueren de gebruikers de prestaties van de publieke dienst?
 - **Toegang:** krijgt het doelpubliek correct toegang tot deze diensten? Als de publieke dienst universeel moet zijn, hebben alle groepen dan op een gelijke manier toegang?

Wie kan deelnemen?

Er zijn verschillende benaderingen als het gaat om wie kan deelnemen aan mechanismen voor burgertoezicht.

- **Universele toegang:** het proces staat open voor alle geïnteresseerde burgers en belanghebbenden, zonder dat een specifieke vaardigheid, expertise of profiel vereist is.
- **Specifieke doelgroepen:** sommige mechanismen kunnen specifiek gericht zijn op doelgroepen, of op een publiek met specifieke vaardigheden of expertise, zoals technische vakgebieden, wetenschappers, ontwerpers, enz. Zij kunnen ook gericht zijn op gebruikers van specifieke publieke diensten, of bewoners van bepaalde geografische gebieden, enz.

Hoe werkt het?

Burgertoezicht kan worden geïmplementeerd met behulp van een scala aan instrumenten, zoals:

- **Burgerrapporten** kunnen worden gebruikt om de gebruikers om feedback te vragen over de prestaties van de dienstverlener en moeten vrij toegankelijk en gebruiksvriendelijk zijn, zodat de burgers begrijpen in welke mate de publieke dienstverlening aan de behoeften van de gebruikers beantwoordt en aan hun verwachtingen en prioriteiten voldoet (OESO, 2020). Tijdens een burgerrapportage wordt kwantitatieve en op waarneming gebaseerde informatie verzameld aan de hand van statistisch representatieve enquêtes, wat betekent dat de bevindingen de meningen en waarnemingen weerspiegelen van de groep burgers waarvan inbreng en informatie wordt gevraagd. Als zodanig is het een nuttig instrument voor het vaststellen van deugdelijke basisinformatie en dient het als maatstaf voor het bereik en de prestaties van de dienst, maar wordt het ook gebruikt voor het vaststellen van ongelijkheid in de dienstverlening.
- **Sociale audits** kunnen ook een cruciale rol spelen door de gemeenschap op de hoogte te houden van de publieke diensten en de burgers in staat te stellen deze diensten ter verantwoording te roepen. Deze audits zijn een formele toetsing van de doelstellingen, besluitvormingsprocessen en gedragscodes bij publieke instellingen. Met sociale auditprocessen kan de aandacht worden gevestigd op slechte prestaties en/of gedraging van de overheid, kan corruptie van overheidsambtenaren aan de kaak worden gesteld, en kan vóór een verkiezing informatie worden verspreid over de vermogensaangifte van bepaalde overheidsambtenaar. Sociale auditactiviteiten kunnen plaatsvinden in elke fase van de beleidsvormingscyclus en kunnen worden gebruikt om de relatie tussen verwachte en de werkelijke behaalde resultaten van overheidsbeleid te meten.
- **Mechanismen voor het indienen van klachten door burgers:** kunnen vaak ter plaatse of in openbare hoorzittingen worden ingediend, hoewel de meeste instellingen ook verschillende andere kanalen aanbieden, zoals hotlines, mailboxen en formulieren die online kunnen worden ingediend om diversiteit en toegankelijkheid mogelijk te maken. Het indienen van klachten is de meest gebruikelijke manier waarop burgers kunnen waarschuwen voor mogelijke fraude, corruptie of wanbeheer van publieke middelen, of voor vermeende onregelmatigheden binnen overheidsinstanties of overheidsprogramma's.
- **Opiniepeilingen en burgerrapporten:** Participatieve enquêtes zijn krachtige instrumenten om de burger feedback te vragen over de kwaliteit en de prestaties van publieke diensten zoals basis- en middelbaar onderwijs, gezondheidszorg, openbaar vervoer en het waterleidingnet. Een burgerrapport over publieke diensten is meer dan alleen maar de zoveelste opiniepeiling. Dergelijke rapporten weerspiegelen de werkelijke ervaring van mensen met een breed scala aan publieke diensten. Met behulp van enquêtes en rapporten worden burgers rechtstreeks betrokken bij het beoordelen van publieke diensten wat betreft kwaliteit, toegang en beschikbaarheid. Overheden kunnen deze feedback systematisch verzamelen, de antwoorden periodiek op hun website publiceren en deze informatie vervolgens gebruiken als maatstaf voor de tevredenheid van de burgers over de publieke diensten.
- **Online instrumenten:** Burgers kunnen ook toezicht houden op het overheidsoptreden en rapporteren aan een bredere gemeenschap door het gebruik van apps, virtuele

fora, sociale media of speciale websites. Het komt steeds vaker voor dat burgers sociale media gebruiken om te klagen over de verloedering van de openbare ruimte, of om hun ervaring met het gebruik van een publieke dienst (in positieve of negatieve zin) publiekelijk te evalueren. Steeds meer lokale overheden zetten ook speciale mobiele applicaties of digitale oplossingen in om het publiek te kunnen waarschuwen wanneer een publieke dienst niet goed functioneert (zoals het openbaar vervoer) of wanneer de straten niet schoon zijn, de straatverlichting niet werkt, enz.

Voorbeeld

Lokeren, een gemeente in België, heeft in 2017 een online platform "Denkmee.lokeren.be" opgezet. En met succes, aangezien het aantal gebruikers op het online platform week na week blijft groeien. In de beginfase konden inwoners lopende projecten volgen en ideeën posten die passen binnen de gemeentelijke projecten en lopende dossiers. Nu kunnen de bewoners ook stemmen, een enquête invullen of meepraten over de aanpak van een lopend dossier. Het platform wordt ook gebruikt als informatiekanal om het grote publiek te informeren over de verschillende projecten en genomen beslissingen.

Meer informatie: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/doe-mee-lokeren?query=denkmee%20lokeren>

Hulpmiddelen en instrumenten

- **Crowd Law Guide (Universiteit van New York; 2019):** Dit hulpmiddel bevat een gedeelte over hoe burgers en belanghebbenden onder meer via sociale audits en online-instrumenten kunnen worden betrokken bij de evaluatie van beleidsmaatregelen en wetgeving.
- **Civicus** heeft een reeks informatiebladen gepubliceerd met richtlijnen en belangrijke informatie voor overheidsinstanties die geïnteresseerd zijn in het implementeren van participatieve processen bij de evaluatie van beleidsmaatregelen en diensten:
 - [Fact-sheet on Social Audits](#)
 - [Fact-sheet on Community Based Monitoring System](#)
 - [Fact-sheet on Public Expenditure Tracking](#)
 - [Fact-sheet on Community Monitoring and Evaluation](#)
 - [Fact-sheet on Citizen Report Cards](#)
- **Citizen's Guide to Monitoring Government Expenditures (International Budget Project):** een nuttig hulpmiddel ter ondersteuning van burgertoezicht op de begrotingscyclus.

PUBLIEKE RAADPLEGING

Wat is een publieke raadpleging?

Een raadpleging is een tweerichtingsrelatie waarin burgers feedback geven aan een overheidsinstelling, zoals opmerkingen, waarnemingen, informatie, advies, ervaringen en ideeën (OESO, 2016). Gewoonlijk bepalen overheden de onderwerpen voor de raadpleging, stellen zij de vragen en beheren zij het proces, terwijl burgers worden uitgenodigd om hun opvattingen en meningen in te brengen (OESO, 2003).

Waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Publieke raadplegingen worden gebruikt om ideeën/feedback/inbreng/meningen te verzamelen om projecten of beleidsmaatregelen te helpen inrichten en vormgeven, of om na te gaan hoe een reeds gedefinieerd project of beleid kan worden geïmplementeerd.

Publieke raadplegingen kunnen worden gebruikt om zowel het bredere publiek als de belanghebbenden te betrekken. In de meeste gevallen staat het voor iedereen open om deel te nemen. De organisatoren moeten een degelijke communicatiestrategie uitwerken om een hoge participatiegraad te garanderen en een groot aantal verschillende groepen te bereiken.

Publieke raadplegingen kunnen op veel verschillende manieren worden gehouden, persoonlijk of online. De meest voorkomende types staan hieronder vermeld, aangepast van OESO (2001), *Citizens as Partners: OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making* en [Action Catalogue](#).

Commentaarperiodes zijn publieke raadplegingen waarbij burgers en belanghebbenden worden uitgenodigd hun ideeën in te dienen om zo een publiek probleem te helpen oplossen, of hun feedback te geven op voorgesteld beleid. Iedereen kan eraan deelnemen en ze zijn eenvoudig online op te zetten, maar ze hebben meer effect als er daarnaast rondetafeldiscussies of andere vormen van raadplegingen worden opgezet waar ideeën kunnen worden ontwikkeld en besproken. Aan oproepen tot het indienen van voorstellen wordt bij voorkeur deelgenomen door gevestigde belanghebbenden en actoren boven burgers. Het vergt namelijk tijd en middelen om de in te dienen ideeën en suggesties voor te bereiden - dit is voor gewone burgers niet noodzakelijkerwijs haalbaar.

Focusgroepen zijn een deliberatie-instrument dat wordt gebruikt om de voorkeuren van mensen te bepalen of om voorstellen en ideeën te evalueren. Gewoonlijk gaat het om een groep burgers die diensten, producten of oplossingen uitproberen of er ervaring mee opdoen en hier gedegen feedback op geven. Ze bestaan meestal uit ongeveer 8-10 personen die voor maximaal een dag bij elkaar komen.

Enquêtes worden gebruikt om de meningen en voorkeuren van individuele burgers in kaart te brengen op basis van een reeks vragen die door overheden aan burgers worden gesteld. Zij kunnen online plaatsvinden, of fysiek (om groepen te bereiken die niet gemakkelijk toegang tot het internet hebben). Enquêtes staan vaak open voor alle respondenten en zijn dus niet representatief.

Opiniepeilingen zijn gevestigde instrumenten om de mening van een bevolkingsgroep over een bepaald onderwerp op een bepaald moment weer te geven. Dit is een nuttig instrument om de meningen van een aselechte steekproef van het publiek te verzamelen, waardoor de statistische representativiteit van hun antwoorden wordt gewaarborgd.

Workshops/seminars/conferenties/rondetafeldiscussies kunnen worden gebruikt om meer details over de meningen van belanghebbenden of deskundigen te verzamelen en mogelijkheden voor het uitwisselen van ideeën te creëren. Ze kunnen online of fysiek plaatsvinden en er zijn ongeveer 20 tot 150 participanten bij betrokken. Het is belangrijk in gedachten te houden dat kleinere groepsdiscussies beter geschikt zijn voor het ontwikkelen van ideeën en het uitwisselen van meningen, terwijl grotere evenementen het debat kunnen helpen kaderen en het bewustzijn over de beleidskwestie kunnen vergroten.

Stakeholderinterviews: zijn individuele gesprekken met deskundigen en belanghebbenden om hun feedback en meningen te verzamelen over een projectonderdeel, beleidsoplossing of een dienst. De interviewvorm is gestructureerd (er wordt een lijst van vooraf bepaalde vragen gesteld), semigestructureerd (er worden een paar vragen voorbereid en verder heeft het gesprek een natuurlijk

verloop), of ongestructureerd (begint met een open vraag en ontwikkelt zich verder op basis van het antwoord).

Hoe werkt het?

Het proces begint met het bepalen van het doel van het betrekken van burgers bij uw project en het doelpubliek. Is het bedoeld om ideeën te verzamelen en te helpen uw project of een deel ervan vorm te geven? Of staat het project al vast en is er hulp nodig om manieren te vinden om het zo goed mogelijk te implementeren? Is er een duidelijk doelpubliek dat u erbij wilt betrekken en van wie u iets wilt weten? Op basis van de antwoorden op deze vragen wordt een methode voor een publieke raadpleging gekozen. Methodes met kleine groepen, zoals rondetafelgesprekken, kunnen nuttig zijn om te brainstormen en ideeën te genereren, terwijl een oproep tot het indienen van voorstellen of een enquête nuttig kunnen zijn om van een groot aantal mensen gedetailleerde feedback te krijgen over een concreet idee of document. De gekozen methode moet ook worden aangepast aan de groep die u wilt bereiken - zo betreft u ouderen bijvoorbeeld efficiënter via interviews of persoonlijke enquêtes en discussies, terwijl beleidsmakers misschien de voorkeur geven aan forums op hoog niveau en commentaarperiodes.

De volgende stap is het opstellen van een duidelijk plan voor de manier waarop de burgers geraadpleegd zullen worden. De stappen omvatten het aanwerven van participanten, het uitvoeren van de gekozen raadplegingsmethode, het overwegen en meedelen van de resultaten.

Het verstrekken van duidelijke en toegankelijke informatie over het proces en de vraagstelling van de publieke raadpleging is niet alleen van essentieel belang voor de aanwerving en een zinvolle deelname, maar ook voor de groei en het leerproces van de participanten.

Voorbeelden

Hulpmiddelen en instrumenten

- Meer over focusgroepen [focus groups](#)
- Meer over online raadplegingen [online consultations](#)
- [Guidelines on Stakeholder Consultation \(Europese Commissie; 2015\)](#): Hoofdstuk VII in hun reeks richtlijnen voor regelgeving biedt definities van de belangrijkste termen, beweegredenen voor raadpleging en een methode om dit uit te voeren.
- [Background Document on Public Consultation \(OESO\)](#): biedt definities, methoden en voorbeelden uit OESO-landen, aangevuld met goede praktijken.
- **Citizenlab** heeft twee korte e-books over publieke raadplegingen gepubliceerd, waarin speciale nadruk wordt gelegd op digitale betrokkenheid: [The FAQs of Digital Consulting](#) en [6 Methods for Online Consultation](#).
- [Consultation Principles](#) gebruikt door de **Britse overheid (2013)**.
- [Code of Practice on Consultation \(BRE UK, 2008\)](#): Deze richtlijn voor beleidsmakers bevat zeven criteria over het hoe en wanneer van deliberatie met belanghebbenden.
- [Consultation Principles & Guidance \(Ierse overheid, 2016\)](#): Biedt beginselen en ook advies over praktische kwesties die zich tijdens een raadplegingsprocedure kunnen voordoen.

OPEN INNOVATIE: CROWDSOURCING EN HACKATHONS

Wat zijn open innovatiepraktijken?

Open innovatiepraktijken, zoals crowdsourcing, hackathons of publieke uitdagingen, worden door begunstigen gebruikt om de collectieve intelligentie te benutten en samen oplossingen te creëren voor specifieke publieke knelpunten. Open innovatie wordt vaak gebaseerd op bepaalde bedrijfsontwikkelingsstrategieën of technologische ontwikkelingen. Het kan worden gedefinieerd als "de co-creatie van ideeën en toepassingen buiten de grenzen van een enkele organisatie om" (Seltzer en Mahmoudi, 2012).

Waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Open innovatiemethoden worden gewoonlijk gebruikt om expertise van burgers en belanghebbenden bijeen te brengen om ideeën of inspiratie op te doen, prototypes te ontwikkelen en oplossingen te testen of om diensten of methoden te verbeteren (GovLab, 2019).

Crowdsourcing maakt gebruik van de deskundigheid en meningen van een grote groep mensen - de 'crowd' - (in dit geval burgers en belanghebbenden in een bredere zin), en kan worden gebruikt om inbreng te verzamelen gedurende de gehele beleidscyclus van een publiek besluit. Via digitale platforms of persoonlijke activiteiten kunnen begunstigen inbreng verzamelen van groepen deskundigen, specifieke belanghebbenden (zoals wetenschappers of ontwikkelaars) of het publiek in ruimere zin, om specifieke publieke problemen op te lossen.

Hackathons (een samenstelling van de woorden 'hack' en 'marathons') zijn fysieke of virtuele evenementen die begunstigen en belanghebbenden samenbrengen om samen te werken aan ideeën, prototype-oplossingen en diensten om publieke problemen op te lossen. De achterliggende gedachte is om gebruik te maken van de diversiteit aan vaardigheden, expertise en profielen om nieuwe benaderingen of innovatieve oplossingen te vinden. Gewoonlijk worden bij hackathons technische vakgebieden betrokken (ontwikkelaars, codeurs, ontwerpers, datawetenschappers, enz.) om gebruik te maken van data die vooraf (in een open dataformaat) zijn gepubliceerd door de begunstigde die het evenement organiseert. Hackathons beslaan een kortere tijdspanne van 24 tot 72 uur waarin participanten in sprints kunnen werken aan het oplossen van een beleidsprobleem en/of het ontwerpen of coderen van digitale oplossingen zoals dashboards, applicaties, websites, enz.

Wie kan deelnemen?

Er zijn verschillende benaderingen om te bepalen wie deel kan nemen aan open innovatiemethodologieën zoals crowdsourcing, hackathons of publieke uitdagingen.

- **Universele toegang:** het proces staat open voor alle geïnteresseerde burgers en belanghebbenden, zonder dat een specifieke vaardigheid, expertise of profiel vereist is.
- **Specifiek publiek:** sommige processen kunnen tot doel hebben een bepaalde doelgroep te bereiken, of publiek met specifieke vaardigheden of deskundigheid, zoals technische vakgebieden, wetenschappers, ontwerpers, enz.

Hoe werkt het?

Crowdsourcing omvat gewoonlijk een digitaal platform waar participanten ideeën of bijdragen kunnen publiceren om een verzoek of vraag van de organiserende instantie te beantwoorden. Er kunnen ook fysieke alternatieven worden opgezet, zoals workshops of ideeënboxen.

Belangrijkste stappen:

1. Maak een keuze en omschrijf het probleem waarvoor de participanten een oplossing moeten vinden;

2. Bepaal de voorwaarden voor deelname en het verwachte resultaat van de inbreng;
3. Communiceer duidelijk over het probleem, de voorwaarden om deel te nemen en het verwachte doel van het proces;
4. Het kan gaan om een tijdelijk proces om een specifiek probleem op te lossen (maak een keuze voor de duur van het proces), of een vast format wat functioneert als continu brainstorminstrument;
5. Zet de digitale of fysieke mechanismen op en communiceer regelmatig om ervoor te zorgen dat uw doelgroepen op de hoogte zijn van het proces;
6. Zodra het proces is afgerond worden de resultaten gecommuniceerd.

Hackathons zijn meestal evenementen waar mensen persoonlijk aanwezig zijn. Ze worden tijdens een weekend georganiseerd in een gemeenschappelijke ruimte waarin alle participanten werken en ideeën kunnen uitwisselen. Hackathons zijn sprint-georiënteerde evenementen, dus het doel is om een samenwerkingsomgeving met technische faciliteiten mogelijk te maken. Ze bestaan meestal uit een 'setting the scene-moment' en een pitch-sessie waar participanten hun ideeën en oplossingen presenteren. De participanten werken in teams om een of meer problemen op te lossen. Aan elk team kunnen mentoren worden toegewezen die een buitengewone deskundigheid hebben met betrekking tot het beleidsprobleem, of het soort oplossing dat wordt verwacht. In sommige gevallen kunnen begunstigers overwegen om de winnaar(s) te belonen met een prijs of de erkenning als hun idee als beleidsoplossing wordt geïmplementeerd. Een voorwaarde voor een productieve hackathon is dat de begunstigers de participanten data en informatie ter beschikking stellen over het op te lossen probleem.

Belangrijkste stappen:

1. Maak een keuze en omschrijf het probleem/de problemen waarvoor de participanten een oplossing/oplossingen moeten vinden;
2. Bepaal de voorwaarden voor deelname en aan welk profiel de belanghebbenden moeten voldoen;
3. Communiceer duidelijk over het probleem, de voorwaarden om deel te nemen en het verwachte doel van het proces;
4. Zorg voor een ruimte die is ingericht met tafels, samenwerkplekken, stabiel internet en een hoek waarin de pitches kunnen worden gehouden;
5. Verzamel zoveel mogelijk data en informatie over het probleem dat u wilt oplossen en deel dit met de participanten;
6. Zorg voor voldoende tijd (voor het aanwijzen van de teams, het presenteren van het probleem, ruimte voor pauzes, het werken aan de oplossing en het pitchen van de ideeën of prototypes);
7. Zodra het proces is afgerond worden de resultaten gecommuniceerd.

Voorbeeld

Grootstedelijk gebied Brugge heeft het idee om jaarlijks CityHacks te organiseren, opgenomen in het beleidsprogramma voor 2019-2024. Dit Brugse initiatief van de dienst Economie vond plaats in nauwe samenwerking met de dienst GIS. Elk jaar start de hackathon met de data van één specifieke stadsdienst. Tijdens CityHacks 2019 lag de nadruk op cultuur. De hackathon wordt in nauwe samenwerking met de hogescholen georganiseerd. De studenten brengen ideeën in en ondernemers

bieden ondersteuning. In november 2018 heeft de stad Brugge een hackathon georganiseerd om zo een antwoord te vinden op de vraag "Hoe kan Brugge een betere leefomgeving bieden aan zijn inwoners?"

Meer informatie op: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/city-hacks-brugge-met-data-aan-de-slag?query=hackaton>

Hulpmiddelen en instrumenten

- **[A Framework of Open Practices \(Mozilla Foundation, 2017\)](#)**: Dit blogartikel beschrijft en biedt handvatten voor het gebruik van open en collaboratieve innovatiemethoden. Dit alles is gebaseerd op de ervaring van Mozilla en andere innovatieve organisaties.
- **[Open Policy Making Toolkit \(Britse Overheid; 2016\)](#)**: Deze handleiding bevat informatie over open beleidsvorming en de instrumenten en technieken die beleidsmakers kunnen gebruiken om een opener en meer gebruikersgericht beleid tot stand te brengen.
- **[The Power of Hackathons: a roadmap for sustainable open innovation \(Bastian, Zachary; 2013\)](#)**: Deze instructie geeft een overzicht van hackathons en biedt praktische handvatteb en goede praktijken gebaseerd op succesvolle ervaringen.
- **[21st-Century Public Servants: Using Prizes and Challenges to Spur Innovation \(Het Witte Huis; 2015\)](#)**: Dit blogartikel beschrijft de resultaten en ervaringen met de aanpak van de Obama-regering om met behulp van publieke uitdagingen complexe overheidsproblemen op te lossen, aangevuld met andere innovatieve methoden. Beter
- **[The Open Policy Making Playbook \(GovLab, 2019\)](#)**: Deze inspiratiegids biedt casestudy's en richtlijnen voor beleidsmakers om samenwerkingsverbanden en innovatieve benaderingen in de beleidsvorming op te nemen.

BURGERWETENSCHAP

Wat is burgerwetenschap?

Burgerwetenschap heeft een lange geschiedenis, want al duizenden jaren lang onderzoeken en observeren amateurs die zich bezighouden met wetenschap, astronomie, biologie en andere wetenschappen, de wereld om hen heen. Dankzij de ontwikkeling van online technologieën is burgerwetenschap veel prominenter en efficiënter geworden. Het wordt nu ook gebruikt door onderzoekers, pleitbezorgers en gemeenschappen over de hele wereld.

De essentie van burgerwetenschap is dat burgers betrokken zijn bij een of meer fasen van een wetenschappelijk onderzoek, waaronder het vaststellen van onderzoeksvragen, het uitvoeren van waarnemingen, het analyseren van data en het gebruiken van de daaruit voortvloeiende kennis (Craglia en Granell, 2014). Het is een manier om een wetenschappelijk proces te democratiseren, het open te stellen voor gewone mensen en hun motivatie en nieuwsgierigheid te benutten voor het co-creëren en nastreven van onderzoeksdoelstellingen.

Waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Burgerwetenschapsmethoden kunnen voor verschillende doeleinden worden gebruikt (Veeckman et al., 2019):

- **Als een kans voor burgers om meer te weten te komen over een specifiek gebied of onderwerp.** Deze doelstellingen kunnen worden bereikt via burgerwetenschapsprojecten waarbij burgers gratis toegang krijgen tot de resultaten van wetenschappelijk onderzoek (zoals open access journals) of door informele leerworkshops te organiseren. Dergelijke inspanningen kunnen worden beschouwd als de eerste stap van burgerparticipatie: informatie.
- **Als een onderzoeksanpak waarbij burgers bijdragen door data te verzamelen of te analyseren.** Het belangrijkste voordeel van het aanwerven van burgerwetenschappers om een bijdrage aan onderzoek te leveren door data te verzamelen en te analyseren, is de grote hoeveelheid data die burgers kunnen verzamelen, de diversiteit van de data wanneer burgers verspreid zijn over verschillende geografische locaties, die anders niet zouden kunnen worden verzameld, en de mogelijkheid om data op grotere schaal te verwerken en te analyseren. Data kan verzameld worden door observatie, zoals het tellen van een specifieke vogelsoort in iemands buurt, of met behulp van technische apparatuur, zoals luchtkwaliteitsmeters. Afhankelijk van het mandaat dat aan de burgers wordt gegeven, kunnen dergelijke inspanningen ook worden gezien als burgerraadpleging of -betrokkenheid.
- **Als een methode om burgers een stem te geven in het vormgeven van onderzoeksvragen, het inrichten van een project, het bepalen van de focus van een studie.** Burgers kunnen waardevolle en actieve actoren zijn in het vormgeven van het onderzoeksproces voor sommige onderzoeksprojecten. Hun persoonlijke ervaring met het leven op een specifieke locatie, de interactie met een specifieke omgeving, en het deel uitmaken van een bepaalde gemeenschap, kan belangrijke inzichten en nuttige suggesties opleveren voor het vaststellen van onderzoeksvragen of het bepalen van een onderzoeksfocus. Bovendien draagt het betrekken van burgers bij het co-inrichten van een onderzoeksproject bij aan de bewustwording rond de kwestie die de studie wil analyseren, en kan het verder helpen om beleidsbeslissingen te beïnvloeden en het belang van de kwestie aan te tonen. Afhankelijk van het mandaat dat aan de burgers wordt gegeven, kunnen dergelijke inspanningen ook worden gezien als burgerraadpleging of -betrokkenheid.

Zowel gewone mensen als belanghebbenden kunnen bij burgerwetenschapsprojecten worden betrokken. Dit hangt af van het doel van het project en de technische vereisten. De rol die ze daarbij spelen verschilt gewoonlijk: daar waar burgers centraal staan in het proces, zorgen belanghebbenden voor ondersteuning of inbreng en toegang tot data of instrumenten.

Hoe werkt het?

Het proces begint met het bepalen van het doel van het betrekken van burgers bij uw onderzoek of een wetenschappelijk project. Op basis van dit antwoord is het dan belangrijk om te bepalen welke rol burgers hierin spelen.

De volgende stap is het opstellen van een duidelijk plan om te schetsen wat de stappen zijn om de burgers te betrekken, en welke methode zal worden gebruikt. Het is hierbij een goed idee om het participatietraject van de burgers in gedachten te houden. Als burgers bijvoorbeeld data verzamelen en analyseren, moeten zij op de hoogte worden gehouden van de manier waarop de data worden gebruikt en van de uiteindelijke onderzoeksresultaten. Als burgers een actievere rol spelen bij het bepalen van de onderzoeksvragen, of co-creatie van de onderzoeksopzet, moeten ze op de hoogte worden gehouden van de volgende stappen in het project.

Het verstrekken van duidelijke en toegankelijke informatie over het proces en het onderzoek zorgt ervoor dat de burgers zich betrokken voelen en ervan leren.

Participanten in burgerwetenschap zijn meestal vrijwilligers die via een open oproep worden geworven. Afhankelijk van het soort projecten kan een wervingsstrategie gericht zijn op specifieke groepen, zoals scholen of studenten, mensen met specifieke interesses of woonachtig op specifieke locaties, of op het grote publiek. Om voldoende gemotiveerde participanten te werven, is een communicatieplan van essentieel belang.

Voorbeelden

Project Zuivere Lucht)

Het project Zuivere Lucht (2018-2021), gefinancierd door het Interreg V-programma Vlaanderen-Nederland, heeft tot doel de impact van schadelijke stoffen buitenshuis op de luchtkwaliteit binnenshuis te beperken. Burgerwetenschap wordt hier als methode gebruikt om het publiek te betrekken bij de innovatie van luchtzuiveringstechnieken en het testen hiervan in faciliteiten voor kwetsbare groepen. Samen met burgers en scholen verzamelt het projectteam data om de luchtkwaliteit te meten en gericht lokale oplossingen te bedenken. Partners in dit project zijn: de stad Antwerpen, de Universiteit Antwerpen, de Vlaamse Milieumaatschappij, GGD Den Haag en VFA Solutions in Nederland.

Meer informatie op: <https://www.projectzuiverelucht.eu/>

CurieuzeNeuzen Vlaanderen

CurieuzeNeuzen Vlaanderen is een grootschalig wetenschappelijk onderzoek waaraan de bevolking meewerkt en deelneemt. Onder leiding van professionele wetenschappers verzamelen burgers data over luchtkwaliteit. Op deze manier helpen zij een uitdagend wetenschappelijk probleem aan te pakken. Het doel is de luchtkwaliteit in heel Vlaanderen in kaart te brengen, zowel in de stad als op het platteland. Maar liefst 20.000 gezinnen, verenigingen, bedrijven en scholen krijgen de gelegenheid om de luchtkwaliteit te meten. Dit gebeurt door een eenvoudige meetopstelling op te hangen aan een raam van hun woning, appartement of gebouw.

Meer informatie op: <https://2018.curieuzeneuzen.be/vlaanderen-2018/het-onderzoek/#1519156453186-8b04cc42-3e44>

Hulpmiddelen en instrumenten

- **[Guides and manuals](#) (SCivil, 2020):** Hierin vindt u een gids om u op weg te helpen met burgerwetenschap. Deze bevat alle basisinformatie, evenals een handleiding voor communicatie rond een burgerwetenschapsproject.
- **[Citizen science for all](#) (GEWISS Programma, 2016):** Dit korte boek is een gids voor burgerwetenschap, waarin zowel de praktische als theoretische aspecten ervan op gebieden variërend van onderwijs tot kunsten en geesteswetenschappen worden toegelicht.
- **[Digital Tools](#) (Rees, Dylan, 2021):** Een compilatie van nuttige hulpmiddelen, zoals software, wetenschappelijke literatuur, links naar conferenties, aangevuld met vele andere praktische hulpmiddelen.

PARTICIPATIEF BEGROTEN

Wat is participatief begroten?

Participatief begroten is een democratische manier om mensen rechtstreeks te laten meebeslissen over de besteding van publiek geld. Het is in 1989 ontstaan in Porto Alegre in het zuiden van Brazilië. Alleen al in Brazilië heeft dit participatiemechanisme zich verspreid over meer dan 436 gemeenten, en tegenwoordig staat de teller wereldwijd op meer dan 11.000 ervaringen met participatief begroten.

Waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Een participatieve begroting is een mechanisme waarbij burgers en belanghebbenden publieke besluiten kunnen beïnvloeden via de rechtstreekse toewijzing van publieke middelen aan prioriteiten of projecten. De desbetreffende middelen wordt gewoonlijk vooraf bepaald door de begunstigde, wat betekent dat voorafgaand aan het proces een specifiek budget wordt vastgesteld. Het bedrag hangt af van de respectievelijke autoriteiten en kan oplopen tot 100 miljoen euro per jaar, zoals in Parijs (Frankrijk), waar het grootste bedrag van de begroting ter stemming aan de burgers wordt voorgelegd (Véron, 2016^[1]).

[The Participatory Budgeting World Atlas](#) definieert een participatieve begroting als een "proces dat betrekking heeft op een specifiek deel of het gehele bedrag van de begroting van een instantie, zodat daarover vrij en onafhankelijk kan worden beslist door alle burgers die aan het initiatief deelnemen".

Door wie wordt het georganiseerd?

De overgrote meerderheid van de processen wordt georganiseerd door lokale overheden, maar het is belangrijk rekening te houden met de ervaringen die worden opgedaan in andere bestuurslagen, zoals op regionaal, staats- en nationaal niveau. Bijvoorbeeld in Portugal, waar vanaf april 2021 een nationale participatieve begroting van kracht is.

Wie kan deelnemen?

Er zijn verschillende benaderingen met betrekking tot wie kan deelnemen aan een participatieve begroting:

- **Universele toegang:** het proces staat open voor personen uit een bepaald gebied of van een bepaalde instelling.
- **Bepaalde doelgroepen:** sommige processen kunnen bedoeld zijn voor bepaalde doelgroepen of specifieke sociale sectoren, zoals jongeren, bewoners van een bepaald gebied, ouderen, immigranten, vrouwen, LGBTQ+-gemeenschappen, enz.

Het doel van een participatieve begroting moet zijn om de publieke besluiten opener te maken, dat wil zeggen transparanter, verantwoordelijker en meer participatief. Het helpt de burgers ook om de werking van de overheidsbegroting beter te begrijpen. Sommige processen kunnen via de toewijzing van middelen bepaalde beleidsdoelstellingen hebben, zoals het betrekken van de burgers bij stadsplanning, het bepalen van onderwijsprioriteiten of de Agenda 2030.

Hoe werkt het?

Er bestaat geen pasklare oplossing voor participatieve begrotingen aangezien elke publieke instelling het proces dient aan te passen aan haar gewenste doel, tijdschema of wettelijke vereisten. Er zijn echter bepaalde fasen die alle participatieve begrotingen moeten doorlopen:

0) Communicatie: Voordat het proces wordt opengesteld voor participatie moet de begunstigde communiceren dat er een mogelijkheid is om deel te nemen, wat de verwachte resultaten van het

participatieproces zijn, welke fasen het proces zal hebben en aan welke voorwaarden projecten moeten voldoen om in aanmerking te komen.

Om over het proces te kunnen communiceren moet er een besluit worden genomen over de volgende onderdelen:

- ✓ Het budget dat voor het proces wordt bestemd.
- ✓ Het publiek dat eraan kan deelnemen.
- ✓ Criteria voor de voorstellen die in aanmerking komen.
- ✓ Fasen van het proces.
- ✓ Tijdschema voor de verschillende fasen.

1) De eerste fase van de besluitvorming: voorstellen

In deze beginfase moeten de begunstigden duidelijk maken wat de 'spelregels' zijn:

- **Wie kan er voorstellen indienen?** Het kan openstaan voor alle burgers en belanghebbenden, voor slechts een bepaalde categorie burgers (doelgroepen) of belanghebbenden (NGO's, verenigingen, enz.), of de overheid kan zelf voorstellen doen.
- **Welke voorstellen worden aanvaard?** Het is belangrijk dat de participanten van tevoren weten met welke bijzonderheden zij rekening moeten houden bij het indienen van een voorstel. De begunstigden kunnen vóór het proces bepaalde voorwaarden stellen, zoals budgettaire beperkingen, haalbaarheid, plaats van het voorstel, implementatieduur, enz.

Het is ook belangrijk dat er een besluit wordt genomen over de **methode en het format voor het indienen van voorstellen**:

- **Persoonlijk aanwezig:** Voor sommige processen is het noodzakelijk dat burgers en belanghebbenden de voorstellen co-creëren via mechanismen waarbij zij persoonlijk aanwezig zijn, zoals workshops, hackathons, openbare vergaderingen, makerspaces, enz.
- **Online:** De overgrote meerderheid van de participatieve begrotingen vinden plaats middels een digitaal platform waar het publiek voorstellen kan indienen.
- **Hybride:** Voor optimale inclusie en eerlijkheid hanteren sommige processen een hybride systeem waarbij burgers en belanghebbenden hun voorstellen zowel via een digitaal platform, als persoonlijk kunnen indienen.

2) Tussenfase: evaluatie van de voorstellen en haalbaarheid

In sommige participatieve begrotingen besluiten de begunstigden tot een fase tussen het indienen en de stemming in, om de voorstellen te beoordelen en over de haalbaarheid ervan te beslissen. Deze analyse moet transparant zijn, wat betekent dat de begunstigde moet communiceren onder welke voorwaarden de voorstellen worden aanvaard. Zodra de ingediende voorstellen zijn beoordeeld, kan de autoriteit de voorstellen publiceren die zijn aanvaard en in stemming zijn gebracht.

3) Tweede besluitvormingsfase: stemming

In deze fase wordt er gestemd over de voorstellen die door de begunstigde zijn aanvaard, om zo de voorstellen te selecteren die zullen worden uitgevoerd. Ook hier moeten de regels over wie kan deelnemen duidelijk zijn, evenals de mechanismen die het publiek ter beschikking staan om te stemmen.

- **Wie mogen stemmen?** De begunstigde moet beslissen en communiceren welke personen in aanmerking komen om aan de stemming deel te nemen. Dit kan variëren van alle inwoners van een geografisch gebied tot bepaalde doelgroepen.
- **Hoe kan het publiek stemmen?** De begunstigde kan verschillende methoden implementeren: digitale platforms, fysieke stemhokjes, stemmen per sms, stembiljetten per post, of hybride systemen. Het uiteindelijke doel moet zijn ervoor te zorgen dat alle participanten die hiervoor in aanmerking komen ook daadwerkelijk kunnen stemmen.

Zodra de stemmingsfase is afgerond, moet de begunstigde op grote schaal communiceren over de resultaten.

4) Implementatie en evaluatie: In sommige gevallen worden burgers en belanghebbenden ook betrokken bij de uitvoering van de geselecteerde projecten of voorstellen, en bij de toezicht- en evaluatiefasen.

Participatief begroten wordt ten zeerste aanbevolen als een continue praktijk, oftewel een proces dat zich op continubasis herhaalt (jaarlijks, tweejaarlijks, enz.), zodat de burgers de implementatie van de projecten kunnen volgen en er een participatiecultuur ontstaat.

Voorbeeld

De gemeente Beringen heeft voor 2021 een initiatief opgezet voor een participatieve begroting. De toegekende middelen kunnen door de buurtbewoners worden gebruikt voor projecten en initiatieven die de sociale cohesie en de leefbaarheid in de buurt helpen versterken. De regels voor de toewijzing en het gebruik van de buurtbudgetten zijn opgesteld in samenwerking met een groep enthousiaste burgers. Dankzij deze nieuwe maatregelen kunnen bewoners financiële steun krijgen voor projecten in hun buurt. De projecten moeten laagdrempelig zijn en toegankelijk voor alle bewoners van de wijk. In totaal heeft de stad 10.000 euro uitgetrokken voor het "corona-buurtbudget", met een maximum van 500 euro per project. Elke groep buurtbewoners, een buurtcomité, of een buurtvereniging in Beringen kan een project indienen en ervoor in aanmerking komen.

Meer informatie op: <https://www.vvsg.be/kennisitem/vvsg/corona-buurtbudget-in-beringen>

Hulpmiddelen en instrumenten

- [72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting \(UN HABITAT; 2014\)](#): Dit hulpmiddel biedt een richtlijn voor het definiëren van een participatieve begroting, de implementatie ervan, de besluitvorming over toewijzing van de begroting en de participatieve aspecten.
- [Participatory Budgeting Toolkit \(Raden voor Oost-, Noord- en Zuid-Ayrshire; 2020\)](#): Een in Schotland ontwikkelde toolkit voor gemeenschapsgroepen en organisaties die van plan zijn een participatief budget te organiseren.
- [Another city is possible with participatory budgeting \(Cabannes, Yves; 2017\)](#): Dit boek bespreekt de achtergrond en uitdagingen van processen rond participatieve begrotingen (PB). Het belicht 13 PB-cases over de hele wereld, binnen verschillende contexten en instellingen. Het bevat ook aanbevelingen om de uitdagingen met betrekking tot participatie aan te pakken.
- [Participatory Budgeting in Schools: A Toolkit for Youth Democratic Action \(Great Cities Institute; 2020\)](#): Deze toolkit, die is ontwikkeld op basis van ervaringen met participatieve

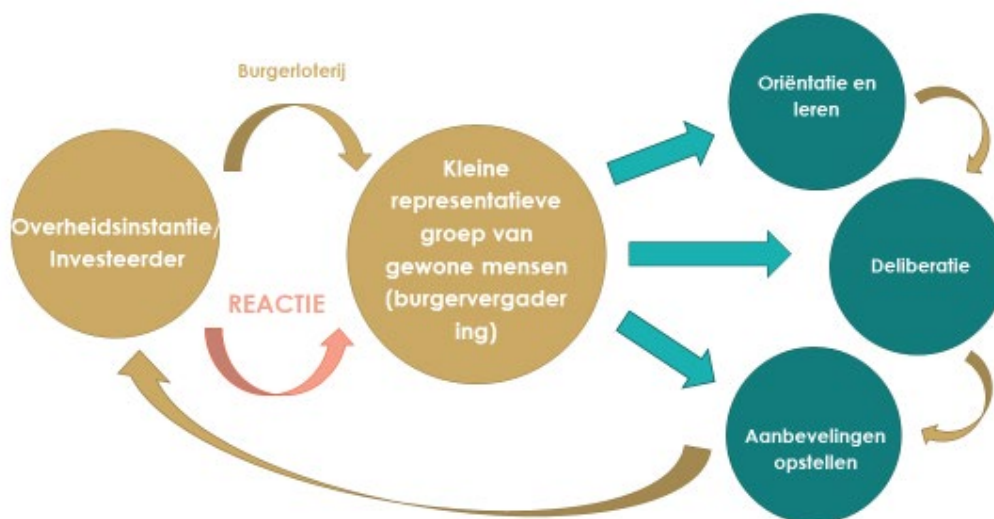
begrotingen op scholen in Chicago, heeft als doel PB in een grote verscheidenheid aan modellen en contexten gemakkelijker implementeerbaar te maken voor leraren en jongeren op scholen.

- [Participatory Budgeting \(PB\) Blueprint Guidebook](#) (Empaci; 2021): Dit e-book biedt beste praktijken op basis van casestudies.
- [How Cities can use Participatory Budgeting to address Climate Change \(People Powered\)](#): Een kort informatieblad met nuttige aanbevelingen.

REPRESENTATIEVE DELIBERATIEPROCEDURES

Wat is een representatieve deliberatieprocedure?

Een representatieve deliberatieprocedure verwijst naar een willekeurig geselecteerde groep mensen die in grote lijnen representatief is voor een gemeenschap, en geruime tijd door middel van gefaciliteerde deliberatie leert en samenwerkt om collectieve aanbevelingen voor beleidsmakers te formuleren (OESO, 2020). Er zijn twaalf modellen voor deliberatieprocedures, maar de bekendste zijn burgervergaderingen en burgerjury's.

Waar wordt het voor gebruikt? Wie nemen eraan deel?

Een representatieve deliberatieprocedure is het meest geschikt om de volgende soorten problemen aan te pakken:

- op waarden gebaseerde dilemma's;
- complexe problemen waarbij afwegingen moeten worden gemaakt en die uiteenlopende groepen op verschillende manieren raken;
- langetermijnvraagstukken die electorale cycli overstijgen.

Hoe werkt het?

Er zijn twee elementen waarmee representatieve deliberatieprocedures zich onderscheiden van andere methoden van burgerparticipatie.

Het eerste element is **willekeurige selectie van participanten via een burgerloterij**. Om diepgaande en gedegen deliberatie mogelijk te maken, moet de groep burgers die aan representatieve deliberatie deelneemt relatief klein zijn, meestal tussen de 15 en 100 participanten. Vind meer informatie over de burgerloterij in het deel van deze gids over het aanwerven van participanten. Het willekeurig selecteren van burgers, ingedeeld op basis van criteria, zoals leeftijd, geslacht, locatie en sociaaleconomische achtergrond, heeft als voordeel dat het een beeld geeft van de diversiteit van de samenleving. Hoewel het een kleinere groep participanten betreft dan voor sommige andere processen is het wel de bedoeling om inclusie te garanderen en de standpunten van moeilijker te bereiken gemeenschappen en stemmen te achterhalen.

Het tweede element is **deliberatie**. Deliberatie gaat gepaard met dialoog en debat, en met respectvolle, zorgvuldige afweging van een reeks verschillende argumenten en meningen. Het vereist nauwkeurige en relevante informatie en voldoende tijd, zodat degenen die delibereren tot de kern van de zaak kunnen doordringen en een gemeenschappelijke basis kunnen vinden.

Vanwege deze eigenschappen wordt bij representatieve deliberatieprocessen de nadruk gelegd op de diepgang van het delibereren en de vertegenwoordiging van alle geledingen van de samenleving binnen een kleinere groep participanten. Bij de meeste andere methoden van burgerparticipatie ligt de nadruk op de breedte van deelname - waarbij ernaar wordt gestreefd iedereen te betrekken die geraakt wordt door een bepaalde kwestie (Carson en Elstub, 2019) (OECD 2020).

Stappen van een representatieve deliberatieprocedure

1) Een representatieve deliberatieprocedure voorbereiden

- **Zorgen voor inzet en ondersteuning** van politici/beleidsmakers/besluitvormers. Dit is een cruciale stap in het proces. Het draagt eraan bij dat een burgerjury of -panel zinvol is en invloed heeft op de besluitvorming. Het is belangrijk om voldoende tijd uit te trekken om dit tot stand te brengen.
- **Inrichting van de procedure**. De complexiteit van de vraag die de burgers moeten beantwoorden is van invloed op de hoeveelheid participanten die nodig zijn, hoeveel tijd zij nodig hebben, welke deskundigen en belanghebbenden informatie moeten verstrekken, en welke online-instrumenten nuttig kunnen zijn.
- **Burgerloterij om participanten te selecteren**. Meer informatie vindt u hierboven in de rubriek die aan dit onderwerp is gewijd.
- **Vorbereiding van de informatie, opstelling van de belanghebbenden, instructie aan de facilitatoren**. Om te kunnen delibereren en tot een publiek oordeel te komen, hebben burgers uitgebreide en diverse informatiebronnen van deskundigen en belanghebbenden nodig. Succesvolle deliberatie vereist deskundige facilitering.

2) Vijf fasen van een representatieve deliberatieprocedure

1. **Een team/gemeenschapsvormende fase**, waarin de leden van de procedure elkaar ontmoeten en de waarden vaststellen die als leidraad zullen dienen voor hun deliberatie. In sommige gevallen krijgen zij ook een training over vooroordelen en kritisch denken. Deze fase schept de voorwaarden voor hun deliberatie in de volgende fasen.
2. **Een leerfase**, waarin burgers vertrouwd raken met de beleidskwestie en een reeks standpunten in overweging nemen die worden gepresenteerd door deskundigen, belanghebbenden en betrokken groepen, van wie een diverse mix zich persoonlijk of schriftelijk aan de participanten presenteert en hun vragen beantwoordt. Het is ook gebruikelijk dat burgers om aanvullende informatie, deskundigen of belanghebbenden

kunnen vragen als zij het gevoel hebben dat zij informatie missen of extra verduidelijking nodig hebben. Voor grotere processen is het gebruikelijk om andere participatiemethoden te hanteren, zoals publieke raadplegingen of crowdsourcing, voordat een representatieve deliberatieprocedure wordt gestart om inbreng van het bredere publiek te verzamelen.

3. Het leren en raadplegen wordt gevolgd door de **burgerdeliberatie**, waarbij bewijsmateriaal wordt besproken, opties en afwegingen worden beoordeeld, en collectief aanbevelingen worden ontwikkeld. Het proces is zorgvuldig ingericht om elke participant zoveel mogelijk kansen te bieden om zijn of haar oordeel te vellen, en vraagt om onpartijdige en getrainde facilitatoren.
4. De laatste stap is **het bereiken van een "grove consensus"** - het vinden (voor zover mogelijk) van een voorstel of een reeks opties waar een groot deel van de participanten het zeer mee eens is. Stemmingen vormen ofwel een tussenstap op weg naar een grove consensus, ofwel een "fall back" mechanisme om op terug te vallen als er geen consensus kan worden bereikt. De uiteindelijke aanbevelingen worden openbaar gemaakt en worden van een reactie voorzien door overheden.

Voorbeelden

Een voorbeeld van een deliberatief forum is de G1000, ontworpen door David van Reybrouck. Dit is een bijeenkomst van duizend burgers uit een gemeente die een dag lang in kleine groepjes delibereren over de problemen en mogelijke oplossingen in hun gemeente. Na de G1000 worden de problemen verder uitgewerkt door burgerpanels. Er hebben al G1000's plaatsgevonden in Brussel, Amersfoort, Uden en in veel andere steden.

Meer informatie op: <https://www.nieuworganiseren.nu/toolbox/deliberatieve-democratie/>

Hulpmiddelen en instrumenten

- [The OECD Trello board](#) met een reeks aanvullende hulpmiddelen voor representatieve deliberatieprocedures.
- [The OECD Report Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave \(2020\)](#).
- [Handbook on Democracy beyond Elections](#) door het **Democratiefonds van de Verenigde Naties & newDemocracy Foundation (2019)**.
- **MASS LBP's** Handleiding voor het organiseren van een burgerloterij [How to run a civic lottery](#)
- [Citizens' Assemblies: Guide to Democracy That Works](#) door **Marcin Gerwin**.
- **OESO** heeft twee publicaties over dit onderwerp aangekondigd: *Bringing public judgement to democracy: Eight models of representative public deliberation implemented across OECD Member countries* en *Evaluation Guidelines for representative deliberative processes*.
- [How to Start a Climate Assembly \(People Powered\)](#): een kort informatieblad met de belangrijkste feiten.
- [How to run a Citizen's Assembly \(RSA et al; 2020\)](#): een handboek over de planning, organisatie en uitvoering van een burgervergadering.

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Welke participatiemethode gaat u gebruiken?
- Welke stappen moet u nemen om dit te plannen en implementeren?

Stap 6: Implementatietips

De implementatie van een participatieproces hangt grotendeels af van de methode waarvoor wordt gekozen. De belangrijkste elementen van elk model zijn in het vorige hoofdstuk uiteengezet. Er zijn echter enkele algemene overwegingen die voor elk participatieproces gelden, denk aan het opstellen van een adequaat tijdschema en een communicatiestrategie, en het kiezen van geschikte digitale instrumenten.

Tijdschema

- **Plan voldoende tijd in voor de implementatie van het participatieproces.** Eenvoudige processen zoals publieke raadplegingen kunnen een paar maanden in beslag nemen, van het voorbereiden van het benodigde materiaal tot het communiceren en uitnodigen van burgers om deel te nemen en hen voldoende tijd te geven om hun bijdrage te leveren. Complexere processen, zoals participatieve begrotingen, burgerwetenschapsprojecten of deliberatieprocedures vergen (afhankelijk van hun omvang) nog veel meer tijd. Voor een deliberatief proces kost het bijvoorbeeld een aantal maanden om belanghebbenden en besluitvormers aan boord te krijgen. Dan nog ongeveer twee maanden om een proces van willekeurige selectie van participanten uit te voeren. En als laatste besteden de participanten een aantal maanden aan het leren/inlezen en delibereren (aangezien zij enkel in het weekend of zelfs om het weekend bijeen kunnen komen).
- **Zorg ervoor dat het participatie- en besluitvormingsproces op elkaar zijn afgestemd.** De participatie moet tijdig plaatsvinden om een weloverwogen besluit te kunnen nemen.
- **Stel een gedetailleerd tijdschema op** Daarin moeten voorbereidende stappen worden opgenomen, zoals het boeken van de locatie en het voorbereiden van informatiemateriaal, maar ook stappen voor de implementatie van het proces (hoe lang de fysieke sessies gaan duren, hoeveel tijd ertussen zit, enz.).

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Hoeveel tijd is er nodig om uw participatieproces goed te implementeren?
- Wat zijn de belangrijkste stappen, en hoeveel tijd nemen ze in beslag?
- Is de timing van het participatieproces afgestemd op relevante besluitvormingsprocessen?

Communicatie

- **Stel een communicatiestrategie en -plan op** waarin elke stap van het proces wordt gevolgd.

- **Maak onderscheid tussen communicatie met de participanten aan het proces en communicatie met het bredere publiek over het participatieproces.**
- Zorg voor constante en duidelijke communicatie.

Communicatie met participanten	Communicatie met het bredere publiek
<p>Doel: is nuttig om participanten te werven, hen betrokken te houden en te zorgen voor een vlotte ervaring.</p> <p>Kanalen: er kan gebruik worden gemaakt van communicatiekanalen zoals e-mail, een speciale Facebook- of WhatsApp-groep, of een speciaal online platform.</p>	<p>Doel: belangstelling, begrip en bewustwording wekken voor het participatieproces en de kwestie die wordt aangepakt, zorgen voor transparantie en vertrouwen in de besluiten die door de participanten worden genomen.</p> <p>Kanalen: voortdurende communicatie op een speciale website, het openbaar maken van relevante informatie, berichten op sociale media, video's, persberichten of</p>
<p>Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is de communicatiestrategie voor, tijdens en na het proces? • Welke kanalen gebruikt u om het publiek te informeren? • Hoe gaat u ervoor zorgen dat burgers die niet rechtstreeks bij het proces betrokken zijn, toch op de hoogte worden gehouden van wat er gebeurt? 	

Digitale instrumenten

Het gebruik van digitale instrumenten voor de participatie van burgers en belanghebbenden is een wijdverbreide praktijk op alle bestuursniveaus over de hele wereld. Het is normaal dat begunstigen geneigd zijn het publiek te willen bereiken met behulp van digitale instrumenten, omdat het toegankelijker lijkt, gemakkelijk is in te voeren, en een directe en massale participatie mogelijk maakt, enz. **Enkele overwegingen bij het gebruik van digitale instrumenten voor participatieprocessen:**

- **Houd rekening met de bestaande "digitale kloof"** (oftewel het feit dat samenlevingen kunnen worden onderverdeeld in mensen die wel, en mensen die geen toegang hebben tot - en niet in staat zijn gebruik te maken van - digitale technologieën) en voorkom het ontstaan van nieuwe vormen van "digitale uitsluiting" (oftewel het niet kunnen profiteren van digitale diensten en mogelijkheden). Mannen, stadsbewoners en jongeren zijn bijvoorbeeld vaker online dan vrouwen, plattelandsbewoners en ouderen (International Telecommunication Union, 2021). Het is belangrijk om altijd een niet-digitaal alternatief voor te stellen om te zorgen voor de inclusie van digitaal uitgesloten bevolkingsgroepen. Participatieprocessen en publieke diensten moeten gericht zijn op gelijke toegang en participatie. Niet-digitale alternatieven kunnen bijvoorbeeld zijn: een fysieke stemming, raadplegingen per telefoon, of andere fysieke mechanismen (workshops, kiosken, papieren post, enz.).
- **Het gebruik van digitale instrumenten vergt middelen:** het betekent niet per se dat de kosten lager worden, of dat er minder middelen nodig zijn. Digitaal is dus geen besparingsoptie. Integendeel, voor kwalitatief gebruik van digitale instrumenten wat inclusie en impactvolle participatie garandeert, zijn technische, menselijke en financiële middelen nodig. In sommige gevallen wordt er misschien voor gekozen het opzetten en beheren van digitale instrumenten uit te besteden (oftewel voor een beperkte periode externe middelen in te huren), in andere gevallen kunnen er wellicht interne middelen worden gebruikt. Het is belangrijk overlap te

vermijden. Wij raden dus aan contact op te nemen met collega's of de desbetreffende afdelingen in hun instellingen om na te gaan of er wellicht al een digitaal platform wordt gebruikt, of dat de instelling voor dit specifieke gebruik al een digitaal instrument heeft gekozen.

- **De technologische keuze:** Zoals duidelijk is geworden in de laatste verkiezingscampagnes kan technologie, zoals algoritmen en sociale media, rechtstreeks van invloed zijn op zowel het democratische proces als de uitkomsten van een proces van burgerparticipatie. Denk goed na bij het kiezen van een digitaal instrument. Zorg ervoor dat de gekozen technologie transparant en controleerbaar is. In deze inspiratiegids wordt geen specifiek digitaal instrument ondersteund, maar er zijn aanwijzingen dat open source software het meest geschikt is voor democratische processen vanwege de mogelijkheden voor nauwkeurig toezicht en verantwoordelijkheid. In deel 4 geven we concrete voorbeelden van digitale instrumenten die kunnen worden gebruikt in een participatief proces.

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Worden er online platforms en digitale instrumenten gebruikt?
- Welke instrumenten gaat u gebruiken?
- Hoe gaat u ervoor zorgen dat iedereen toegang heeft tot die instrumenten?

Stap 7: Uw belofte nakomen

Het sluiten van de feedbacklus

- Na afloop van het participatieproces moet u uw erkenning voor hun inbreng, aanbevelingen, of hulp bij het implementeren van uw project terugkoppelen naar de participanten en het bredere publiek.
- Leg uit hoe hun bijdrage iets toevoegt aan het grotere geheel van uw project, en wanneer zij daar concrete resultaten van kunnen verwachten.
- Bedank participanten voor hun tijd en moeite en houd hen op de hoogte van de voortgang van het project, zodat zij zich gewaardeerd en erkend voelen.

Als de feedbacklus niet goed wordt gesloten lopen organisatoren het risico dat mensen ontmoedigd worden om nog een keer deel te nemen. Daarmee worden de voordelen van deelname, zoals het toegenomen gevoel van vertrouwen, efficiëntie en vertegenwoordiging, mogelijk tenietgedaan.

Rekening houden met de resultaten van het participatieproces

- De resultaten moeten worden gezien in het licht van de opdracht en de taak die oorspronkelijk aan de participanten van een inspraakproces waren gesteld.
- De resultaten moeten zorgvuldig en met respect worden bestudeerd, en vervolgens worden gebruikt zoals bij aanvang is bepaald - als bepaalde resultaten niet worden gebruikt of geïmplementeerd, dan moeten hier gegronde redenen en argumenten voor zijn.
- Indien gerechtvaardigd, is er geen verplichting om alle aanbevelingen, ideeën of voorstellen die uit het participatieve proces zijn voortgekomen uit te voeren. Er is evenmin een verplichting om alle verzamelde data te gebruiken.

- Het is misschien niet mogelijk om de participanten meteen mee te delen op welke manier rekening is gehouden met hun inbreng of aanbevelingen. Laat hen in plaats daarvan weten wat het mogelijke tijdschema is en geef regelmatig updates over de status van de resultaten van hun inspanningen.

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Wie geeft een reactie op de inbreng en aanbevelingen van de participanten? In welke vorm gebeurt dat?
- Hoe geeft u erkenning voor het harde werk van de participanten en hoe wordt dit gevierd?
- Hoe gaat u de reactie op de aanbevelingen communiceren? En wanneer?

Stap 8: Evaluatie van het participatieproces

Waarom evalueren?

- Met een evaluatie kan de kwaliteit en neutraliteit van een participatieproces worden gemeten en aangetoond voor een breed publiek. Dit kan het vertrouwen in en de legitimiteit van het gebruik van participatieprocessen voor de publieke besluitvorming en de implementatie van projecten vergroten.
- Evaluatie biedt een mogelijkheid om te leren door de begunstigden en mensen uit de praktijk bewijsmateriaal en lessen te verschaffen over wat goed ging en wat niet. Het biedt een basis voor de herhaling en verbetering van de opzet en implementatie van een participatieproces (OESO - Evaluation Guidelines for Representative Deliberative Processes, verwacht in 2021).

Hoe evalueren?

Een evaluatie moet al worden gepland als er wordt begonnen met het inrichten van het participatieproces. Afhankelijk van de participatiemethode en de schaal van het participatieproces kan voor verschillende evaluatietypen worden gekozen. Voor een kort, kleinschalig proces, zoals een publieke raadpleging, zou een door de organisatoren uitgevoerde vragenlijst voor de participanten een geschikte evaluatie zijn. Voor participatief begroten, of representatieve deliberatieprocedures is het aan te bevelen opdracht te geven voor een onafhankelijke evaluatie.

Voor het opstellen van een vragenlijst voor participanten, het in goede banen leiden van zelfreflectie door de organisatoren, of het laten uitvoeren van een onafhankelijke evaluatie, is het van cruciaal belang de beginselen voor kwalitatieve participatie in het oog te houden, welke als maatstaf kunnen dienen. In deel 3 van dit document worden deze beginselen uiteengezet. Verdere hulpmiddelen voor evaluatie zijn te vinden in deel 4 van de richtlijnen.

Vragen die in deze stap beantwoord moeten worden:

- Hoe gaat u het participatieproces evalueren?
- Welke methoden worden gebruikt?
- Wanneer wordt er geëvalueerd?
- Welke criteria gebruikt u om te evalueren?

DEEL 3 | ZORGEN VOOR KWALITEIT VAN PARTICIPATIE

Deel 3 heeft tot doel beginselen te introduceren die de kwaliteit van de burgerparticipatie helpen garanderen. De lezer dient deze beginselen te gebruiken om de activiteiten rond burgerparticipatie vorm te geven. Het Gemeenschappelijke Secretariaat kan ze gebruiken om ervoor te zorgen dat de participatie-activiteiten die de begunstigden plannen inclusief, transparant, zinvol, enzovoort zijn.

De verschillende methoden van burgerparticipatie die in deze richtlijnen worden beschreven, berusten op verschillende beginselen van goede praktijken wat betreft hun kwaliteit. Hoewel de methoden hun eigen specifieke kenmerken hebben, zijn er algemene beginselen die bij de uitvoering van activiteiten rond burgerparticipatie in acht moeten worden genomen.

Beginselen

1) Doel

De doelstelling van een proces van burgerparticipatie moet worden uiteengezet als een duidelijke taak en moet worden gekoppeld aan een gedefinieerd publiek probleem. De relevante belanghebbenden worden bij het vaststellen van de doelstelling betrokken. De doelstelling is neutraal geformuleerd, als een vraag in gewone taal. Er wordt gestreefd naar een daadwerkelijk resultaat - het beantwoorden van een beleids- of onderzoeksvraag.

2) Verantwoording

Er moet invloed kunnen worden uitgeoefend op publieke besluiten of onderzoeksbeslissingen. Er moet een publieke toezegging worden gedaan om te reageren op, of gevolg te geven aan, de aanbevelingen van de participanten, en het gebruik van hun inbreng (zoals data) moet tijdig worden aangetoond.

3) Transparantie

Het participatieproces moet voor het van start gaat openbaar worden aangekondigd. Alle toepasselijke besluitvormingsprocessen die op het participatieproces volgen moeten volledig transparant zijn. Niet alleen de inrichting van het proces en al het materiaal, maar ook de verzamelde relevante data, moeten tijdig beschikbaar zijn voor het publiek. De financieringsbron moet openbaar worden gemaakt. De reactie op de aanbevelingen of andere uitkomsten van het participatieproces en de evaluatie na afloop van het proces moeten worden gepubliceerd volgens een openbare communicatiestrategie.

4) Inclusie en toegankelijkheid

Het publiek moet goede toegang hebben tot de participatieprocessen. Dit betekent dat de gekozen methoden geschikt moeten zijn voor het beoogde publiek, dat er inspanningen moeten worden geleverd om de belemmeringen voor participatie te verminderen en dat moet worden nagegaan hoe ondervertegenwoordigde groepen kunnen worden betrokken. Deelname kan ook worden aangemoedigd en ondersteund door middel van beloning, onkostenvergoedingen en/of het voorzien in, of betalen voor kinderopvang en ouderenzorg.

5) Integriteit

De intentie van het proces moet oprecht zijn. Afhankelijk van de omvang van het proces kan er toezicht worden gehouden door een adviserende of toezichhoudende raad, en het participatieproces kan worden geleid door een onafhankelijk coördinatieteam dat niet de opdrachtgever is.

6) Privacy

De privacy van de participanten moet worden gerespecteerd. Voor de publicatie van data moet toestemming van de participanten zijn verkregen. Alle persoonsgegevens van participanten moeten worden behandeld in overeenstemming met internationale goede praktijken, zoals de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van de Europese Unie. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met juridische en ethische kwesties met betrekking tot het delen van data, auteursrecht en intellectuele eigendom.

7) Informatie

Participanten moeten toegang hebben tot een breed scala aan accuraat, relevant en toegankelijk bewijsmateriaal en expertise. Participatieprocessen moeten zo ingericht zijn dat burgers een volledig en duidelijk beeld krijgen van een specifieke kwestie.

Deze beginselen zijn ontwikkeld middels analyse van goede praktijken voor elke methode (indien beschikbaar), waarnaar hieronder wordt verwezen.

- [Good practice principles for representative deliberative processes](#)
- [Good practice principles for citizen science projects](#)
- [Good practice principles for public consultations](#)
- Good practice principles for participatory budgeting

DEEL 4 | NUTTIGE HULPMIDDELEN EN LINKS

EEN CHECKLIST

Voor het inrichten, of laten inrichten van een proces van burgerparticipatie

In de desbetreffende hoofdstukken van dit document wordt voor elk punt van de checklist een toelichting gegeven.

1. Ervoor kiezen burgers te betrekken	<i>Moet ik burgers betrekken bij mijn project of programma?</i>
• Kunnen burgers helpen bij het oplossen van een probleem?	☐
• Is er binnen het kader van uw project ruimte voor burgers om invloed uit te oefenen op bepaalde beslissingen? Kunt u gevolg geven aan het advies dat u van hen krijgt?	☐
• Is er sprake van een oprechte toezegging van de hogere leiding om rekening te houden met de inbreng van de burgers?	☐
• Zijn er personeel, tijd en financiële middelen bestemd voor een zinvolle burgerparticipatie?	☐

2. Planning en implementatie/laten implementeren van burgerparticipatie

Te volgen stappen

Stap 1: Vaststellen welk probleem moet worden opgelost

- Bepalen waar u zich bevindt in de project- of beleidscyclus.
- Vaststellen welk probleem u moet oplossen.
- Bepalen hoe burgers en/of belanghebbenden u kunnen helpen dit probleem op te lossen.

Stap 2: Het verwachte resultaat definiëren

- Vaststellen welk(e) type(n) inbreng u graag van de participanten wilt ontvangen.
- Een duidelijk inzicht ontwikkelen in de manier waarop u de inbreng van de burgers gaat gebruiken om uw probleem op te lossen.

Stap 3: Beschikbare middelen bepalen

- Bepalen hoeveel personeel (intern/extern) u beschikbaar hebt om de inrichting en de implementatie van het proces te ondersteunen.
- Bepalen van het beschikbare budget voor burgerparticipatie.
- In kaart brengen van eventuele aanvullende middelen die voor dit proces beschikbaar zijn (platforms, contractanten, enz.).

Stap 4: In kaart brengen welk publiek moet worden ingeschakeld en dit publiek ook aanwerven

- Afhankelijk van de beleidskwestie(s) bepalen welke groepen onder de participanten vertegenwoordigd moeten zijn.
- Bij benadering bepalen hoeveel mensen u wilt bereiken/betrekken.
- De wervingsmethode kiezen.
- Maatregelen nemen om te zorgen voor transparantie van het aanwervingsproces.

Stap 5: Een participatieve methode kiezen

- Bepalen welke methode het best aan uw behoeften beantwoordt: het gewenste type inbreng oplevert, haalbaar is gezien uw tijdschema en middelen.
- Vaststellen van de stappen die u moet nemen om de door u gekozen methode in te plannen en te implementeren.

Stap 6: Implementatietips

Tijdslijn

- Bepalen hoeveel tijd er nodig is om uw participatieproces op de juiste manier te implementeren.
- In kaart brengen wat de belangrijkste stappen zijn voor het opzetten van uw participatieproces en hoeveel tijd elke stap kost.

Er moet invloed kunnen worden uitgeoefend op publieke besluiten of onderzoeksbeslissingen. Er moet een publieke toezegging worden gedaan om te reageren op, of gevolg te geven aan, de aanbevelingen van de participanten, door tijdig het gebruik van hun inbreng (zoals data) op te volgen.

3) Transparantie

Het participatieproces moet voor het van start gaat openbaar worden aangekondigd. Alle toepasselijke besluitvormingsprocessen die op het participatieproces volgen moeten volledig transparant zijn. Niet alleen de inrichting van het proces en al het materiaal, maar ook verzamelde relevante data, moeten tijdig beschikbaar zijn voor het publiek. De financieringsbron moet openbaar worden gemaakt. De reactie op de aanbevelingen of andere uitkomsten van het participatieproces en de evaluatie na afloop van het proces moeten worden gepubliceerd volgens een openbare communicatiestrategie.

4) Inclusie en toegankelijkheid

Het publiek moet goede toegang hebben tot de participatieprocessen. Dit betekent dat de gekozen methoden geschikt moeten zijn voor het beoogde publiek, dat er inspanningen moeten worden geleverd om de belemmeringen voor participatie te verminderen en dat moet worden nagegaan hoe ondervertegenwoordigde groepen kunnen worden betrokken. Deelname kan ook worden aangemoedigd en ondersteund door middel van beloning, onkostenvergoedingen en/of het voorzien in, of betalen voor kinderopvang en ouderenzorg.

5) Integriteit

De intentie van het proces moet oprecht zijn. Afhankelijk van de omvang van het proces kan er toezicht worden gehouden door een adviserende of toezichthoudende raad, en het participatieproces kan worden geleid door een onafhankelijk coördinatieteam dat los staat van de opdrachtgever.

6) Privacy

De privacy van de participanten moet worden gerespecteerd. Voor de publicatie van data moet toestemming van de participanten zijn verkregen. Alle persoonsgegevens van participanten moeten worden behandeld in overeenstemming met internationale goede praktijken, zoals de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van de Europese Unie. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met juridische en ethische kwesties met betrekking tot het delen van data, auteursrecht en intellectuele eigendom.

7) Informatie

Participanten moeten toegang hebben tot een breed scala aan accuraat, relevant en toegankelijk bewijsmateriaal en expertise. Participatieprocessen moeten zo ingericht zijn dat burgers een volledig en duidelijk beeld krijgen van een specifieke kwestie.

Zoals in deel 2 is uiteengezet, wordt het gebruik van digitale instrumenten voor participatieprocessen de nieuwe norm. De lijst van bestaande digitale oplossingen is zeer uitgebreid en het is onmogelijk om alle mogelijkheden in deze inspiratiegids in kaart te brengen. U kunt ervoor kiezen een eigen platform te ontwikkelen en in te richten dat is aangepast aan uw specifieke behoefte.

De tabel hieronder bevat een lijst van digitale instrumenten die kunnen worden gebruikt in het kader van de methodes die in deze inspiratiegids worden gepresenteerd. Alle genoemde tools zijn 'open source', wat betekent dat u de code kunt inzien, repliceren en eraan kunt bijdragen.

Instrument	Burgerwetenschap	Representatieve deliberatieprocedure	Publieke raadpleging	Participatieve begroting	Openbare vergadering	Crowdsourcing	Burgertoezicht
Your Priorities	X		X	X		X	X
All Our Ideas	X		X			X	
Pol.is			X			X	
Decidim			X	X	X	X	
Democracy OS			X	X			
Jit.si		X			X		
Consul			X	X		X	
HackMD / Framapad	X				X		
CitizenLab	X		X	X			

Hulpmiddelen voor het gebruik van digitale instrumenten voor participatie

- **[The e-Participation canvas \(Citizenlab\)](#)**: Een kort e-book als intern raamwerk voor het ontwikkelen van een digitaal platform voor burgerparticipatie.
- **[Digital Democracy: The Tools Transforming Political Engagement \(NESTA; 2017\)](#)**: In dit document, gepubliceerd in het kader van onderzoek door Nesta, worden lessen getrokken uit de uiteenlopende ervaringen die verschillende Europese regeringen hebben met digitale democratie.
- **[Digital Democracy: A Guide on Local Practices of Digital Deliberation \(ERDF; 2020\)](#)**: Adviezen over de implementatie van digitale bestuursinstrumenten, met name op lokaal en regionaal niveau.
- **[Designing Online Public Deliberation \(newDemocracy & Democratic Society; 2020\)](#)**: In dit document wordt uitgelegd hoe instrumenten voor online deliberatie ontwikkeld kunnen worden die niet simpelweg een afspiegeling zijn van offline deliberatieprocessen, maar beter zijn aangepast aan de digitale ruimte.
- **[Digital Tools for Citizens' Assemblies \(mySociety; 2019\)](#)**: In dit document wordt onderzocht hoe digitale instrumenten kunnen worden gebruikt om fysieke burgervergaderingen te verbeteren.

Databanken met diverse voorbeelden van burgerparticipatie

- [OESO-database met representatieve deliberatieprocedures](#)
- [Participedia](#)
- [LATINNO database](#)

- [People Powered Hub](#)
- [Gov Lab CrowdLaw Catalog](#)

Handboeken en verdere lectuur over participatie van burgers en belanghebbenden

Handboeken en praktische hulpmiddelen

- [How To Design And Plan Public Engagement Processes: A Handbook](#)
- [How to run a civic lottery](#)
- [The International Open Data Charter](#)
- [The Open Contracting Partnership's Guide on Open Contracting](#)
- [The Open Data Handbook](#)
- [21st Century Town Meeting](#)
- [Guide to Public Participation](#)
- [Citizen's Guide to Monitoring Government Expenditures](#)
- [Open Policy Making Toolkit](#)
- [The Open Policy Making Playbook](#)
- [Action Catalogue](#)
- [SCivil Guides and manuals](#)
- [EU-Citizen.Science](#)
- [Citizen science for all](#)
- [Digital Tools for Citizen Science](#)
- [72 Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting](#)
- [Participatory Budgeting Toolkit](#)
- [Participatory Budgeting in Schools: A Toolkit for Youth Democratic Action](#)
- [OECD Trello board](#)
- [Handbook on Democracy Beyond Elections](#)
- [Digital Democracy: The Tools Transforming Political Engagement](#)
- [Guidelines on Stakeholder Consultation](#)
- [Background Document on Public Consultation](#)
- [The FAQs of Digital Consulting](#)
- [6 Methods for Online Consultation](#)
- [Consultation Principles](#)
- [Participatory Budgeting \(PB\) Blueprint Guidebook](#)
- [How Cities can use Participatory Budgeting to address Climate Change](#)
- [How to Start a Climate Assembly](#)
- [How to run a Citizen's Assembly](#)

Civicus informatiebladen

- [Fact-sheet on Public Forums](#)
- [Fact-sheet on Town Hall Meetings](#)
- [Fact-sheet on Social Audits](#)
- [Fact-sheet on Community Based Monitoring System](#)
- [Fact-sheet on Public Expenditure Tracking](#)
- [Fact-sheet on Community Monitoring and Evaluation](#)
- [Fact-sheet on Citizen Report Cards](#)

Instructies

- [Crowd Law Guide](#)
- [The Power of Hackathons: a roadmap for sustainable open innovation](#)

Beginselen van goede praktijken

- [Good practice principles for representative deliberative processes](#)
- [Good practice principles for citizen science projects](#)
- [Good practice principles for public consultations](#)
- [Good practice principles for participatory budgeting](#)

Wetenschappelijk materiaal

- [Journal of Deliberative Democracy](#)
- [Proactive Transparency: The future of the right to information?](#)
- [The Participatory Budgeting World Atlas](#)
- [Another city is possible with participatory budgeting](#)
- [Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave \(2020\).](#)
- [Citizens as Partners: OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making](#)
- *Bringing public judgement to democracy: Eight models of representative public deliberation implemented across OECD Member countries (verwacht)*
- *Evaluation Guidelines for representative deliberative processes (verwacht)*

Blogs en podcasts

- [Participo](#)
- [A Framework of Open Practices](#)
- [The Living Library – Gov Lab](#)
- [21st-Century Public Servants: Using Prizes and Challenges to Spur Innovation](#)

REFERENTIES

Carson, Lyn en Stephen Elstub (2019), "Comparing participatory and deliberative democracy", newDemocracy Research and Development Note, newDemocracy Foundation, <https://www.newdemocracy.com.au/wp-content/uploads/2019/04/>

Faulkner, W. & Bynner, C. (2020) How to Design and Plan Public Engagement Processes: A Handbook, Glasgow: What Works Scotland.

Involve (2005) People & Participation: How to put citizens at the heart of decision-making, Londen: Beacon Press.

Maccani G., Goossensen M., Righi V., Creus J. en Balestrini M., Scaling up Citizen Science - What are the factors associated with increased reach and how to lever them to achieve impact, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg, 2020.

OESO (2020), Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave, OESO Publishing, Parijs, <https://doi.org/10.1787/339306da-en>.

OESO (2001), Citizens as Partners: OESO Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making, OESO Publishing, Parijs, <https://dx.doi.org/10.1787/9789264195578-en>.

Bron: OESO (2016), Open Government: The Global Context and the Way Forward, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264268104-en>.

Veeckman, C., Talboom, S., Gijssels, L., Devoghel, H., Duerinckx, A. 2019. Communication in Citizen Science. A practical guide to communication and engagement in citizen science. SCIVIL, Leuven, België.